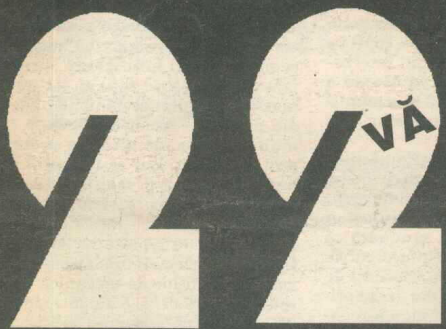

Anul VII
Nr. 1 (307)

MULTI ANI
3
FERICIȚI!
3

4-9 ianuarie 1996

Interviul săptămânii:
Ion Vozian,
avocatul lui **Ilie Ilașcu**

pag.
8-9

Retrospectiva
GDS

pag. 4-5

Al. Paleologu:
Despre
irelevanță

pag. 13

MIHAI ȘORA

Semnificația unui premiu

Premiul „Grupului pentru Dialog Social” pe anul care tocmai s-a încheiat i-a fost acordat lui Ilie Ilașcu. Valoarea efectivă relativ modestă a acestui premiu nu diminuează desigur cu nimic marea lui valoare simbolică. Într-adevăr, printre feluritele modele de comportament corect de care avem nevoie – toate presupunând, în măsură mai mare sau mai mică, drept trăsătură caracteristică, o anumită capacitate de dăruire de sine –, modelul pe care ni-l oferă Ilie Ilașcu mi se pare a fi modelul fundamental, acela anume care ar trebui să se străvădă, pentru noi toți, prin toate celelalte, conferindu-le împlinire lăuntrică.

Într-adevăr, într-o lume cum este aceea în care trăim, ticăloșită în bună parte prin mult prea îndelungata întrebuintare a mijloacelor de supraviețuire cu orice preț în condiții limită, exemplul unui om care nu numai că se dăruiește pe sine semenilor săi, dar se și uită cu totul pe sine în această dăruire fără rest, constituie indiscutabil un *sumum* pe care doar orbii nu-l pot vedea. Acordindu-i, anul acesta, premiul său lui Ilie Ilașcu, „Grupul pentru Dialog Social” a ieșit fără îndoială din categoria politicului în sens strict, și chiar și din categoria civicului în general, și a optat pentru categoria, aproape din altă lume, a sublimului. Nu știu dacă va mai avea prilejul s-o facă de acum încolo, dar cred că ar fi fost grav dacă l-ar fi ratat pe cel de acum. Într-adevăr, în procesul anevoios de asanare morală și spirituală a societății din care cu toții facem parte, doar o reorientare hotărâtă a fiecăruia dintre noi și a tuturor împreună spre marile valori – Adevărul, Binele și Frumosul –, care să ne reumanizeze din creștet pînă-n tălpi, ne va putea salva din insingurarea mefientă și contraproductivă – *homo homini lupus* – în care ne-am înșurubat cei mai mulți dintre noi. Zîmbetul acela luminos, lipsit de cea mai mică urmă de încrîncenare sau de exaltare fanatică, venind parcă dintr-o altă lume, cu care – după pronunțarea sentinței de condamnare la moarte – Ilie Ilașcu ne-a învăluit pe toți, spunînd: „*Te iubesc, popor român!*” – zîmbetul acela de universală comuniune ne poate scoate din cercul strîmt în care trăim.

Acesta cred eu că e sensul acordării premiului GDS pe 1995 lui Ilie Ilașcu.

PREMIUL GDS 1995:
ILIE ILAȘCU

Domnul Gabriel Liiceanu,

V-am urmărit la televizi-
on în '90, când ați făcut o
puternică impresie asupra
mea. Faptul că ați părăsit
pentru moment filozofia, o activitate
cu puține rezultate practice imediate,
și vă folosiți energia și timpul în
conducerea unei edituri m-a făcut să
înțeleg că doriți să influențați în mod
direct societatea română. Toate
aceste lucruri, împreună cu recentul
dv. articol pe care l-am citit în revista
„22”, mă fac să vă scriu acum.

Articolul dv. despre curățenia
străzilor în cartierul în care locuiți
este un strigăt de disperare îndreptă-
țit și ușor de înțeles. Cred că scrierea
lui v-a adus o oarecare ușurare sufletească,
dar cred că publicarea lui nu a
rezolvat problema dv., care este curățenia
străzilor. Dumneavoastră aveți
mijloacele necesare s-o îmbunătățiți.

Noi, cetățenii României, nu cunoaștem
care este relația dintre o primărie
și locuitorii din raza ei. Primăria
are ca rol administrarea banilor
pe care noi îi plătim prin intermediul
impozitelor, în scopul satisfacerii
unor necesități comune. Asta este singurul
motiv care justifică existența
unei primării. Când vom înțelege că
noi plătim impozite pentru ca, printre
altele, să ni se facă curat pe străzi și
să ni se ridice gunoii și că primăria
primește acești bani pentru ca să facă
acest lucru, lucrurile se vor schimba.

Este important să înțelegem că banii
pe care primăria îi administrează
sunt banii noștri și că ei nu vin nici de la
Palatul Cotroceni, nici de la Palatul
Victoriei și nici de la Palatul Mitropoliei.
Este foarte important să înțelegem
că noi l-am ales pe primar. Și că el
administrează banii noștri așa cum
noi dorim, noi îl vom reales primar.
Și dacă el nu respectă cerințele noastre,
noi îl vom schimba, la fel de ușor
cum noi l-am pus în funcție. Dacă așa
fi în locul dv., și deci așa avea audiența
pe care o aveți dv., așa scrie un articol
în care aș lămurii aceste lucruri pe înțelesul
tuturor. Și așa ruga ca fiecare
nemulțumit de curățenia orașului, și
de câte ori este nemulțumit, să dea un
telefon la primăria de care aparține și
să explice calm, politicos și pe un ton
prietenesc care este problema lui, ce
așteaptă de la primărie și de ce așteaptă
ce așteaptă, la fel cum face toți
cetățenii Comunității Europene când
au o problemă. În articol aș include
toate numerele de telefon directe și
prin centrală ale primăriilor din
București și așa specifică numele și
funcția celui care răspunde la respectivul
număr de telefon, așa cum este
scris în orice carte de telefon din țările
Comunității Europene, în rândul
căroră și România va intra mai devreme
sau mai târziu. Aș publica articolul
respectiv într-un ziar cu un tiraj mare.
Presupunând că ziarul are un tiraj
de 500.000 exemplare și că un exemplar
este citit de un coleg de serviciu și
că încă de un membru al familiei,
înseamnă că mesajul dv. va ajunge
la 1.500.000 de oameni. Presupunând
că doar jumătate dintre ei vor
răspunde apelului dv. și că vor fi
nemulțumiți de curățenia orașului doar
o dată pe zi, înseamnă că vor fi
750.000 de apeluri telefonice pe zi la
numerele pe care le-ați inclus în articol.
Cite zile credeți că va rezista primarul
pînă va ieși tu tîrnul și tomberonul
în mină ca să măture strada?

Cînd străzile Bucureștiului vor fi
curate, oamenii vor trebui încurajați
să sune la poliție cînd văd pe cineva
care își azvîrle gunoii în stradă. Este

treaba poliției să supravegheze respectarea legilor. Și sînt convins că
există o lege care interzice murdărirea
străzilor. E bine de știut că poliția
trăiește tot din impozitele plătite de
noi. Și este important ca toată lumea
să știe cine plătește și pentru ce plătește,
și cine primește și pentru ce primește.

În felul ăsta, nu numai că veți influența
substanțial curățenia orașului, dar veți
introduce noțiunea de comunitate locală
responsabilă pentru condițiile ei de viață
în conștiința oamenilor. Și, poate și mai
important, veți înarma cu armele civilizației
oamenii obișnuși și deci veți participa
direct la crearea societății civile.

Dacă vă îndoiți de eficacitatea
acestei metode, vă reamintesc de platforma
petrolieră pe care Shell a vrut s-o
scufunde în Oceanul Atlantic. Și că
indignarea exprimată civilizată, clar
și ferm a multor oameni obișnuși i-au
făcut în final să plătească câteva miliarde
de dolari pentru ca ea să fie dezasblată
la sol.

Vă mulțumesc pentru timpul pe
care mi l-ați acordat citind această
scrisoare și mă voi bucura să citec
articolul dv., dacă veți considera de
cuviință să o faceți și dacă veți avea
amabilitatea să îmi trimiteți un exemplar
din ziarul în care va fi publicat.

Cu toată sinceritatea,

Bogdan Horezeanu,
Copenhaga, 6 decembrie 1995

Stimată doamnă redactor-șef,
Stimate domnule
H.-R. Patapievici,

Am așteptat cu nerăbdare
numărul 51/1995, ca urmare a
anunțurilor referitoare la o
dezbateră privind *Legea învățămîntului*,
cu participarea Solidarității Universitare.
Cu nerăbdare, deoarece Solidaritatea
Universitară este coautorea,
alături de Convenția Națională
pentru Reforma Învățămîntului (grup
de reflexie constituit în vara lui '92), a
singurului proiect comparabil prin
consistență cu actuala lege – depus,
de altfel, de către CDR, ca alternativă
legislativă, în februarie 1993! Anunțul
neonorat mă face să încerc exprimarea
unor gânduri.

Se practică o confuzie repetată, de
presă (și de „22” în particular), între
dificultatea parcurgerii legii de către
cititorul naiv și dificultățile aplicării ei.

Că executivul nu vrea, că structurile
de conducere sînt reacționare, că
avem un corp didactic anchilozat în
lenea dinaintea de '89 este o problemă,
dar acest conflict execuției-legiuitorului
arată, totuși, că legea este reforma-
toare, chiar în puținul care i s-a permis.
Mai mult putea încăpea în text,
dar ar fi condus la o neaplicare mai
accentuată. De altfel, această lipsă de
voință politică, de a urma un legisla-
tiv cu gîndire mai largă, confirmă
concepția acestui text. Cu 200 de
regulamente anexe (în loc de 70, azi),
legea ar fi fost mai subțire, mai ușor
de citit de către oamenii de presă și mai
la latitudinea celor ce nu vor să o apli-
ce. De altfel, ea ar trebui citită cu
regulamente, Cartă și statut, adică într-o
sumă constantă – de câteva mii de
pagini (viață grea, nu-i așa?).

M-au șocat două detalii și citeva
inexactități. Religia – fără a impune
ortodoxia, ar putea avea menirea unei
educații civice europene; că azi nu se
predă la înălțimea cerută de exigenți,
n-ar fi singura disciplină în această
situație.

Că un copil nu are nevoie de cultura
religioasă (ori de mate?) e de discutat,
dar cine-l definește pe copil ca
ateu? Tatăl comunist? Tatăl interna-
ționalist? Oricum, citirea atentă a
textului oferă porție pînă și comuniștilor:
ar fi destul să înființeze un cult,
acceptat de stat!

Dezbaterea „istoria României”
versus „a românilor” mă duce cu gîndul
la... literatura României, ca sintagmă.

Însă dacă pretindem înaintașilor
lui '89 retractării, mă gîndeam că
ex-ministrii vor începe cu mea culpa.
Nu în ce privește legea, nefiind de
competențele acestora, dar în ce
privește reforma. Păi, dacă nu s-a realizat
vreo reformă a învățămîntului,
sub domniile lor nu s-a realizat; adică
atunci cînd acest domeniu fierbea și
era dispus (măcar de fațadă) la orice
reformare.

„Inviolabilitatea spațiului universitar”
este o lozincă, care prin respingerea
ei succesivă în Camere (de trei ori,
de fapt) a stîrnit unele ambiții.
Naiv cine ar putea crede că un asemenea
alineat ținea minerii la ușa universităților
în timpul lui Roman! De altfel,
legea penală apăra și la acea dată
proprietatea (de stat mai ales).
Respingerea acestei sintagme denotă
o concepție și doar atît.

Dreptul la educație este un drept
fundamental. El este un drept constitu-
țional. Numai conjugat cu gratuitatea
el trece de la proclamație la realitate
socială. A oferi, ipocrit, accesul la
școală doar celor instăriți este un act
inadmisibil – atît azi, cît și miine. Na-
ționea va profita de pe urma celui
școlit: civic, tehnic, material și cultural.
Așa că își poate permite să adauge
sarcinile școlarizării la contractul
social. Chiar dacă nu este conștientă
în totalitatea ei de valoarea învățămîntului.
Egalitatea șanselor nu înseamnă
neapărat socialism.

În practică, acea formulare „lozincă”,
„Învățămîntul este prioritate națională”,
a servit ca suport moral acedării
spre o finanțare a școlii cu 4%
din PIB azi, respectiv la un plus de
peste o mie de miliarde lei și (sperăm)
va servi miine la un acces spre 6%,
adică la o dotare a școlilor cu mai
mult decît creșterea și lemne de foc.

La data mesei rotunde, Carte universitară
(de șase pagini) aveau toate
marile universități (București, Cluj
etc.). La data apariției articolului,
existau Carte puse deja în concordanță
cu noua lege (Cluj, Iași, București
etc.). Că cineva din Senatul „Politehnicii”
nu a auzit de adoptarea acestui
act, este un blam real pentru amîndoi.
Și, într-adevăr, sînt Carte ce s-au
adoptat pe furis. Dar aceasta poate fi
o altă dezbateră.

Există o tendință de a ne proclama
dorința de europeanizare, de acces –
cu succes – la o competiție, conjugată
stupid cu dorința ca școala să fie ceva
ce se parcurge în recreație, plimbîndu-te
printre bănci. Este, din păcate, un
concept susținut și de exigenta revistă
„22” în numeroase rânduri. Îmi
amintesc de revolta profesorilor la
apariția manualului de fizică pentru
clasa a IX-a, prin '80. Refuzau să predea
după el, pentru că... nu făcuseră
la facultate. Azi este un loc comun și
poate cel mai bun manual de liceu,
depreciat doar prin relaxarea învățămîntului
după '89.

Dar un conflict exigență-executiv
este, de pildă, neaplicarea prevederilor
referitoare la examenul de capacitate
și de bacalaureat, încă din 1996.
Pentru că e un an electoral, pentru că
ar fi nepopular printre elevii sau părinții
acestora, pentru că cine știe ce
nepoată are examen anul acesta. Căci

nimic din lege nu sugerează această
întîrziere. Este absurd că în 1996
educația fizică să poată înlocui fizica.
Și totuși convine prea multor comozii.

În schimb, ideea că planurile de
învățămînt se pot schimba numai începînd
cu anul întîi își are sursa în
faptul că ministrii (toți) au tot „reformat”
aceste planuri, făcînd o varză
din parcursul școlar-universitar. Comunitatea
academică s-a protejat prin acest text.
Dar că în cadrul aceluiași plan sau, și mai
insistent, în cadrul aceluiași cursuri nu se
pot face discipline moderne – nu scrie
nicăieri. În fond, îmi va reproșa rectorul
Emil Constantinescu că predau mecanică
vectorială în loc de mecanică fizică sau
că la cursul 7 și 8 am introdus două
capitole noi? Doamne ferește de o
asemenea percepție a planului de învățămînt!
Nu neg, în unele ministere a existat și
un astfel de gînd – al unificărilor naționale
etc. Dar el este respins și prin Carta
Universității – și în fapt de orice cadru
didactic cu un pic de înțelegere a profesiei.
De altfel, nici măcar înainte de '89
această cenzură nu era reală. Poate pe
la științele sociale; dar societatea și mai
ales științele au evoluat, pînă și istoria
a adăugat 50 de ani, în schimb
facultățile românești și-au redus
durata parcursului în consens cu
relaxarea neperformantă a națiunii.

Critica textului legii ar putea fi și
acum constructivă, dacă s-ar propune
un conținut alternativ la cutare sau
cutare articol. Eventual cu o argumen-
tație dincolo de pasională ori nai-
vă. Suprimarea, ca idee, nu mai are
suport util, căci nu reprezintă decît o
trimitere spre vreun nou regulament
ori către statutul personalului didactic.
Într-adevăr, a redacta o lege din
cîteva articole înseamnă, evident, a
redacta un statut cu 150 de articole
mai mult – deoarece problemele învățămîntului
(a fi reglementate) nu
dispar prin îngroparea capului în nisip.
Spun acestea deoarece statutul este
încă în curs de redactare, iar regula-
mentele așijderea, și deci sugestiile
sau propunerile pot deveni elemente
utile, mai ales că este vorba de un
domeniu mai tehnic, fără încărcătură
emoțională ori națională!

LECT. UNIV. DR. CORNELIU APOSTOL STĂNESCU

IMPORTANT

PREȚURI NOI LA ABONAMENTELE TRIMESTRIALE

8%	6.000 lei cu expediere prin poștă
15%	5.500 lei cu ridicare de la redacție
30%	4.500 lei cu expediere prin poștă
40%	4.000 lei cu ridicare de la redacție

SPECIAL pentru pensionari, cadre didactice, elevi, studenți, foști deținuți politici și veterani de război:

Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma corespunzătoare, pe adresa:
Revista „22”, cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155, bl. D1, București.
Adeverințele (talon de pensie, adeverințe școlare etc.), valabile un an, se expediază pe adresa:
Revista „22” Calea Victoriei 120, sector 1, București, cu specificarea pentru Serviciul de Difuzare.
Abonamentele se pot achita și la sediul redacției.

Abonamentele cu reducere sînt sponsorizate de Asociația EST-LIBERTES

MIHAI KORNE

Restructurarea instituțiilor publice

Din numărul precedent: • modernizarea țării pretinde restructurarea multor instituții • armata și poliția păstrează o mentalitate opresivă • Biserica, ea însăși, prin ierarhii ei, nu merită încrederea de care se bucură în ochii opiniei publice • Justiția ar trebui să-și câștige o independență reală • fraudele electorale din 1990 și 1992 impun o schimbare a metodei de vot și, mai mult decât atât, s-ar impune schimbarea tipului de scrutin prin adoptarea votului uninominal •

Îmbunătățirea condițiilor de viață este în genere privită numai sub aspectul ei economic, bunăstarea fiecăruia fiind pe deplin corelată cu veniturile sale. Există însă și aspectul relațiilor cetățeanului cu serviciul public și cu autoritatea locală sau de stat, ce nu trebuie neglijat. Pe acest plan, structurile democratice ale unui stat civilizată diferă substanțial de cele primitive și arbitrare ale statului totalitar.

Enumerând câteva din principalele instituții românești ce trebuie restructurate – armata, poliția, justiția, dar și vama, fiscal, televiziunea, administrațiile locale ș.a. –, am insistat asupra rolului lor de a servi, convinge și educa populația, nu de a mîna cu forța, prin ordin și pedeapsă.

Respectul față de public se răsfrînge atât asupra funcției, cit și a funcționarului care o îndeplinește. Însă armonizarea raporturilor între public și funcția publică nu poate avea loc fără ca instituțiile impregnate de mentalitatea totalitară să fie restructurate. Restructurărilor nu pot avea loc fără desființarea instituțiilor care le controlează și poartă în continuare pecetea statului totalitar: SRI, diferitele servicii paramilitare și secrete, precum și Consiliul Superior de Apărare al Țării.

Faptul că numai o parte din efectivele SRI au fost preluate din Securitate a îmbunătățit imaginea sa față de public, dar nu a restrîns intervențiile sale în ansamblul vieții politice, administrative, economice sau sociale. Oamenilor le este, desigur, mai puțin frică de SRI decât le era de Securitate, însă noile servicii secrete nu s-au dat în lături să

aducă de patru ori minerii la București sau să recurgă, în cazuri mai puțin cunoscute, la violențe și crime, inclusiv împotriva unor foste sau actuale cadre civile sau militare.

În ochii publicului, SRI și celelalte servicii secrete se prezintă ca apărători ai țării împotriva pericolelor externe sau interne: unguri, ruși, corupție, droguri, traficiuri de toate soiurile și, mai de curînd, împotriva spionajului străin, economic sau de altă natură. Nici unul din aceste pericole – fie inventate, fie reale – nu justifică păstrarea unor instituții care fac țării și cetățenilor ei mult mai mult rău decât bine.

Dimpotrivă! În martie 1990, incidentul de la Tirgu-Mureș a fost o provocare folosită de cadrele fostei Securități spre a justifica în opinia publică înființarea SRI, votată în CPUN, cu aprobarea citorva personaje dubioase din opoziție. Incidentul a fost o cauză determinantă a conflictului româno-maghiar și a făcut țării un rău considerabil pe plan internațional.

Acțiunea SRI și a celorlalte servicii secrete în combaterea corupției, a drogurilor și traficurilor este foarte contestabilă. Dacă judecăm după amploarea pe care au luat-o acestea în România, în ultimii cinci ani, ne putem chiar întreba cite din serviciile secrete nu sînt implicate (sau cel puțin complemente) față de beneficiarii acestor forme de criminalitate. Ce au făcut, spre pildă, SRI și serviciile secrete pentru a împiedica escrocheria Caritasului și a celorlalte jocuri de așa-zisă „intrajutorare”? Au tolerat desfășurarea lor cită vreme jocurile au îmbogățit forțele oculte, deși era evi-

dent că vor sfîrși prin a păgubi milioane de oameni.

Așa-zisul spionaj economic făcut de străini în România este una din reminențele epocii Ceaușescu, cînd justifica rolul Securității. Din păcate, economia românească era și este chiar mai mult în prezent, la un nivel atît de scăzut, încît nimeni nu va irosi timp și bani spionînd tehnicile noastre depășite.

Nici înstrăinarea avuțiilor românești, spre pildă a flotei, nu s-a făcut în urma spionajului străin, ci a corupției interne, în vîzul și cu buna știință a serviciilor secrete.

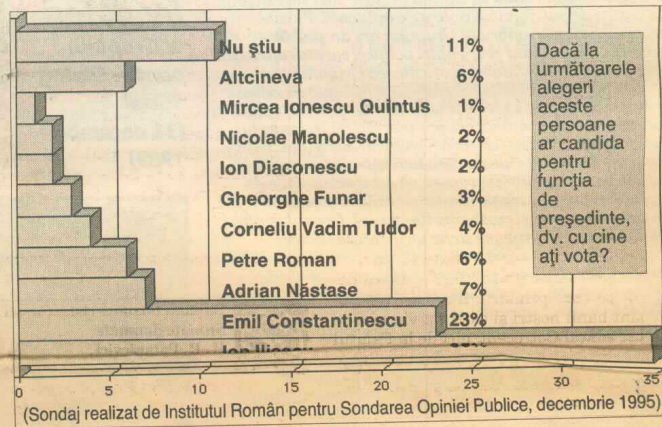
Astăzi, spionajul servește doar ca pretext pentru reintroducerea „secretului de stat”, care va sugruma nu numai presa, dar și multe din libertățile parțial redobîndite după 1989.

SRI și serviciile secrete nu și-au îndeplinit nici una din misiunile pentru care au fost create. În schimb, controlează ansamblul instituțiilor publice sau private. Pe rețelele SRI și ale serviciilor secrete se sprijină forțele oculte care dețin puterea reală în România. Asemenea rețele nu se pot destrăma înlocuind șefii sau cadrele principale. Cu

afara președintelui, care este ales, ceilalți membri sînt fie miniștri, nu neapărat aleși, fie șefii armatei și ai SRI, ceea ce accentuează caracterul nedemocratic al acestui for suprem al statului. Mai toate hotărârile luate de Consiliu, de la instituirea sa prin Constituție, erau, de fapt, de competența Parlamentului. Consiliul s-a substituit corpurilor legitimoare, încălcînd astfel principiile de bază ale democrației. Existența și funcționarea sa au urmat, în mod vădit, exemplul Biroului Politic, sau al Comitetului Politic Executiv, din vremea comunismului.

Desființarea Consiliului, dar mai ales cea a SRI și a serviciilor secrete, poate conveni mult mai multor oameni decât s-ar crede. Nu numai din rîndurile celor două curente ale Opoziției. Astăzi, aproape oricine poate fi șantajat de aceste servicii, care dețin vechile dosare și au alcătuit altele noi în perioada de tranziție.

Singurul mod de a scăpa de șantaj este desființarea acestor instituții, dosarele fiind comunicate, la cerere, celor în cauză, după exemplul fostei RDG. Măsura trebuie însoțită de o amnistie

toții au moștenit concepția, metodele și structurile totalitare, de care nu pot și nu vor să scape de aproape șase ani.

În nici o țară efectiv democrată asemenea servicii n-au fost transformate. În Franța, Germania și Italia, toate au fost înlăturate după ce dictaturile s-au prăbușit în 1945.

Știm că șefii ai opoziției sînt tentați să se folosească de SRI și de serviciile anexe. Este regretabil că nu învață din experiențele trecute că uneltele dictaturii nu pot servi democrației. Dacă persistă, vor înșela încrederea multora care îi sprijină și vor eșua.

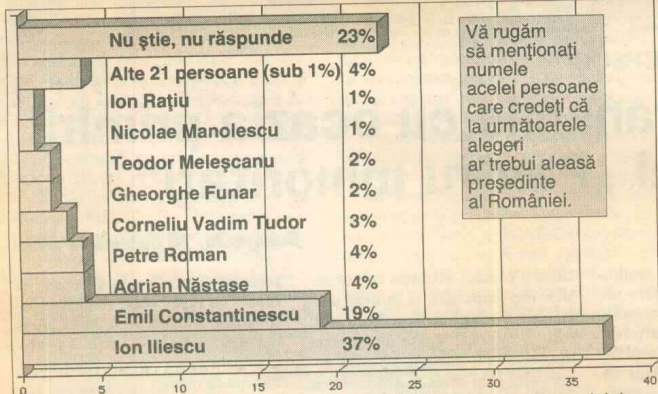
Singura soluție a Opoziției, în caz de victorie, este să desființeze SRI-ul și serviciile secrete, să pensioneze vechile cadre și să-i folosească pe cei tineri și recuperabili în rîndurile poliției și a unor unități noi, spre pildă cele de jandarmerie. Mulți din acești oameni sînt bine formați și este nevoie de ei ca să pună stavilă delincvenței și criminalității, nu însă ca să controleze persoanele și să dirijeze instituțiile de stat și întreprinderile particulare.

Desființarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării va fi urmarea inevitabilă a restructurărilor sau desființării instituțiilor enumerate. Acest Consiliu nu este supus nici controlului parlamentar, nici celui al corpului electoral. În

generală a delictelor, abuzurilor și delatunilor din perioada comunistă, cu excepția crimelor. Amnistia însă nu trebuie votată de Parlament, unde ar putea da loc unor conflicte vindicative. Spre a restabili armonia socială, fără de care nu vom ieși din impas, amnistia trebuie supusă referendumului. Nu ne îndoiim că ar fi adoptată de o majoritate masivă, care ar pune capăt dorinței de răzbanare.

Măsurile evocate par greu realizabile într-un climat politic dominat de SRI și de serviciile secrete. Viața politică cere, însă, pe lingă discernămint, consecvență și curaj. Dacă nu propune aceste schimbări fundamentale, opoziția nu poate reda încrederea populației. Nu ajunge un contract în 20 de puncte pe 200 de zile, chiar bine gândit, pentru a reda speranța fără de care numărul absenteiștilor va crește într-atît, încît, în ciuda nemulțumirilor, Opoziția va pierde alegerile.

O cauză mare poate reda încredere celor dezamăgiți de anii tranziției, dacă mijloacele folosite sînt curajoase. Oamenii știu că nimeni nu poate clădi trainic în mlaștină. Trebuie, deci, asanată ca să clădim pe pămînt sănătos. Spre binele tuturor, inclusiv al celor care s-au complăcut în mlaștină.

Din numerele viitoare

- Editorial: Gabriela Adameșteanu
- Masă rotundă la GDS: Legea învățămîntului, studenții, Solidaritatea Universitară și Emil Constantinescu (IV)
- Daniel Dăianu: „Geopolitica în Europa” (III)
- Discuție la lansarea cărții „Instaurarea comunismului – între rezistență și reprimare” (Ana Blandiana, Constantin Rădulescu Zoner, Mirela Hagiopol, Romulus Rusan)

- Aurelian Crăițu: Despre patriotism și naționalism
- Cronică literară de Gabriel Dimisianu: „Critica de moravuri literare” – despre cartea lui S. Damian „Fals tratat despre psihologia succesului”
- Interviu cu ambasadorul Statelor Unite, Alfred Moses
- Discursul ambasadorului Franței, Bernard Boyer: Suveranitatea statului ieri și astăzi
- Discuție în jurul cărții lui

- S. Damian „Fals tratat despre psihologia succesului” (Mihai Șora, Doina Urlicari, Cristian Tudor Popescu, George Pruteanu)
- Cezar Paul-Bădescu: Revista revistelor culturale
- Inamovibilitatea judecătorilor (anchetă): Gina Crîngariu, Corneliu Turianu, Paul Florea, Alexandru Athanasiu
- Secolul 20 despre cultura Egiptului
- Dorel Șandor: Măsuri pentru demantelarea comunismului totalitar

- Hari Kuller: Mit, cultură, societate
- Hállér István: Religia – o prioritate în școală
- Bogdan-Alexandru Geană: Orb pentru 45 de minute la Budapesta
- Recenzie despre ultima carte a lui Andrei Codrescu – „The Blood Countess”
- Ernest Latham Jr. despre cartea Irinei Livezeanu „Politica culturală în România Mare”. Fragment din cartea Irinei Livezeanu (Consensul naționalist)
- Despre adopții – anchetă

Retrospectivă GDS

31 decembrie '89–
31 decembrie '95

Declarație de constituire a Grupului pentru Dialog Social

Grupul pentru Dialog Social se constituie ca un grup de sine stătător, care acționează legal, începând de astăzi 31 decembrie 1989. El aspiră să reprezinte conștiința lucidă a acestei societăți care a fost umilită și destrucțurată. Vrem să contribuim la ieșirea din dezastru și la regenerare.

Grupul pentru Dialog Social este un grup independent, strict informal, care nu se subordonează nici unei grupări politice și care refuză orice colaborare cu cei care au susținut vechiul regim. Declarăm explicit: nu vrem să fim un centru de putere, ci un centru de influență. Pe cont propriu, fiecare membru al Grupului are dreptul la propriile sale opțiuni și orientări politice, care nu afectează însă în nici un fel statutul și orientarea Grupului.

Grupul pentru Dialog Social este o instanță de reflexie critică asupra problemelor fundamentale care frământă societatea civilă română, asupra inserării ei în contextul european: civilizație – cultură – politică – societate civilă – ecologie. El este un club de dezbateri între intelectuali de diferite profesii, care își propune să prospecteze căile de evoluție și organizare ale acestei societăți, o evoluție bazată pe valorile umane și pe drepturile omului. Grupul pentru Dialog Social își propune să fie un laborator în care economiști, sociologi, politologi, istorici, filozofi, urbanisti, scriitori, teologi etc. să găsească (să caute) împreună strategiile și soluțiile de care societatea română va avea nevoie în viitorul imediat.

Grupul pentru Dialog Social va organiza dezbateri deschise în rîndul diferitelor categorii sociale: studenți, muncitori, militari, intelectuali asupra cărora vechiul regim a lăsat să cadă cortina ideologică. Temele de dezbateri: pluralism, sindicate libere, parlament, partide politice, libertăți civile, drepturile omului, separarea puterilor în stat, cultura și valorile ei, ecologie, urbanism etc. Aceste întâlniri vor fi organizate începînd cu 15 ianuarie 1990.

Grupul pentru Dialog Social strînge mărturii asupra revoluției din decembrie și a momentelor care au precedat-o (fotografii, depoziii, benzi video etc.).

Grupul pentru Dialog Social își propune pentru început editarea unei publicații bilunare care să fie oglinda noii societăți civile românești în toate articulațiile ei.

31 decembrie 1989, București

Pe 18 decembrie (declarată de Guvernul ungar Ziua Minorităților), la Budapesta, premierul Gyula Horn i-a înmînat lui Gabriel Andreescu Premiul pentru Minorități. Distincția a fost înființată cu ocazia celei de-a 50-a aniversări a ONU și este în valoare de circa 1.000 dolari.

De la stînga la dreapta – primul rînd: Gabriel Liceanu, Stelian Tănase, Mircea Dinescu; rîndul al doilea: Paul Cornel Chitic, Radu Filipescu, Dan Oprescu

Membrii fondatori ai Grupului pentru Dialog Social (31 decembrie 1989)

<i>Călin Anastasiu</i>	<i>Andrei Cornea</i>	<i>Thomas Kleiningner</i>	<i>Radu Popa</i>
<i>Gabriel Andreescu</i>	<i>Doina Cornea</i>	<i>Dan Oprescu</i>	<i>Mihai Șora</i>
<i>Sorin Antohi</i>	<i>Petru Creția</i>	<i>Anca Oroveanu</i>	<i>Stelian Tănase</i>
<i>Dan Arsenie</i>	<i>Ascanio Damian</i>	<i>Alexandru Paleologu</i>	<i>Alin Teodorescu</i>
<i>Radu Bercea</i>	<i>Mircea Dinescu</i>	<i>Dan Petrescu</i>	<i>Sorin Vieru</i>
<i>Victor Bârsan</i>	<i>Ștefan Augustin Doișă</i>	<i>Andrei Pippidi</i>	<i>Vasile Rădoacă</i>
<i>Alexandru Călinescu</i>	<i>Radu Filipescu</i>	<i>Andrei Pleșu</i>	<i>Pavel Câmpeanu</i>
<i>Magda Cârnecki</i>	<i>Leontin Iuhas</i>		<i>Anca Vasiliu</i>
<i>Marian Celac</i>			<i>Ana Șincai</i>

Prima masă rotundă la GDS (ianuarie 1990) cu Silviu Brucan, Thomas Kleiningner, Silviu Brucan, Alin Teodorescu, Stelian Tănase, Sorin Mărculescu, Radu Popa, Gabriel Andreescu

GABRIEL ANDREESCU

Mesaj transmis cu ocazia primirii premiului „Pentru minorități“

Budapesta, 18 decembrie 1995

Constituie cumva un paradox ca guvernul unei țări să ofere un premiu militantului unei organizații neguvernamentale. Astfel de organizații au mai curînd rolul de a veghea, de a critica ori chiar de a exercita presiuni asupra autorităților de stat, dacă ele se află în eroare. Ceea ce unește această recunoaștere dintre un guvern și o inițiativă civică este, iată, problema minorităților. Știu care sînt opțiunile de astăzi ale statului ungar în problematica minorităților și importanța pe care o are o astfel de politică în promovarea, în cadrul instituțiilor internaționale, a drepturilor minorităților, ca parte integrantă a drepturilor omului.

Respectul și protecția minorităților constituie o temă în sine. Ce aș vrea să explic în continuare este faptul că pentru mine, ca ce-

tăean român, situația minorităților din România, și în mod particular a maghiarilor de la noi, este indisolubil legată de situația majorității; a întregii societăți românești. Am scris și am insistat asupra acestei idei, că România se va afla în curînd în fața unei Europe mai structurate și, simultan – avînd în vedere evoluțiile din ultimii șase ani –, va vedea avansul țărilor central-europene față de ea crescînd. Ca urmare, frontiera de la vest a României va reprezenta chiar granița cu Occidentul. Relația pe care noi o vom stabili cu Ungaria va defini astfel accesul României la lumea civilizată. Proiectul politic pe care mizez este asigurarea transparenței frontierei cu Ungaria și asigurarea, prin liberalizarea economică internă, a implicării Transilvaniei în dinamismul

regional, Transilvania căpătînd, în raport cu restul țării, rolul unei locomotive. Acestea ar fi, după părerea mea, componentele unei strategii capabile de a conecta România la Europa de miine.

Se pune întrebarea dacă în România și în Ungaria poate învinge această viziune.

Presupun că un astfel de scenariu descrie interese comune româno-maghiare. Despre interesele „obiective“ ale României am vorbit. Ca și altădată în istorie, Ungaria ar avea motive să fie preocupată de natura și gradul influenței pe care statele aflate mai la răsărit o exercită asupra regimului de la București. Un alt interes: valoarea acestei relații pentru proiectele europene ale Ungariei. În sfîrșit, existența unei puternice minorități maghiare în cadrul frontierelor românești.

De la stînga la dreapta – primul rînd: Stelian Tănase, Mircea Dinescu, Alexandru Paleologu, Andrei Cornea, Petru Creția; rîndul al doilea: Octavian Rădulescu, Dan Oprescu, Sorin Alexandrescu

Membri cooptați în ianuarie 1990

Gabriela Adameșteanu
Ana Blandiana
Sorin Dumitrescu
Ihor Lemnij
Sorin Mărculescu
Florin Gabriel Mărculescu
Iustin Marchiș

Membri cooptați la 1 octombrie 1990

Liviu Antonesei
Horia Bernea
Doru Cosma
Aurelian Crăiușu
Mircea Diaconu
Vivi Drăgan
Vasile

Membri cooptați la 1 decembrie 1994

H.-R. Patapievici
Dan Perjovschi

Membri cooptați la 1 decembrie 1995

Mircea Martin
Adrian Marino

De la stînga la dreapta: Stelian Tănase, Mircea Dinescu, Gabriel Andreescu, Petru Creția

Sustin că minoritatea maghiară poate constitui un factor în stare să „forțeze” România și să motiveze Ungaria la relații privilegiate. Am convingerea că Ungaria va deveni în cîțiva ani membră a Uniunii Europene și a NATO. În aceste condiții, o relație privilegiată cu Ungaria, împreună cu dezvoltarea multiculturală a Transilvaniei, va însemna, pentru România, „o mișcare spre Vest”. Politica minorității maghiare din România va avea propriul său rol. Cred că nefetșizizarea autodeterminării, afirmarea drepturilor persoanelor ori organizațiilor maghiare, un accent pus pe egalitatea șanselor, pe multiculturalitate și amplificarea la maximum a legăturilor de o parte și de alta a graniței cu Ungaria ar dinamiza conștiința civică a întregii Transilvanii, ar constitui strategia cîștigătoare pentru minorități, și nu mai puțin pentru majoritate.

Această triadă – minoritatea maghiară, Ungaria, România – definește o logică regională. Mă întreb: nu este absurd că prezența în România a unei puternice comunități etnice legate prin tradiție de Ungaria a devenit un subiect care astăzi ne desparte, în loc să ne unească? Și dacă astăzi așa stau lucrurile, care sînt resursele capabile să inverseze actuala situație?

Printre șanse așa numi calitatea unei părți a elitei politice maghiare; numărul surprinzător de oameni din mediile politice maghiare care vorbesc românește; interesul acestora pentru concepte europene: dezvoltare regională, subsidiaritate, transparență a frontierelor.

Dar dacă mă întorc spre România, așa numi, într-adevăr, societatea civilă, care s-a opus în toți acești ani intoleranței și violenței, salvînd onoarea societății românești. Și dacă astăzi am fost ales eu pentru a reprezenta această societate civilă, mă simt dator să numesc alte organizații și personalități care au susținut valorile care ne-au adunat în ziua de 18 decembrie 1995 în clădirea Parlamentului ungar.

Așa numi Grupul pentru Dialog Social, mulți dintre membrii săi participînd la întîlnirile de prietenie dintre intelectualii români și maghiari. Unul dintre membrii săi de frunte, Mihai Șora, a realizat în perioada în care a fost ministru al Învățămîntului pașii esențiali ai promovării educației în limba minorităților.

Așa numi abnegația publicistică de o importanță considerabilă a revistei „22”, insistența cu care a promovat valorile drepturilor omului și minorităților, principiile generale ale toleranței și democrației, sub

mandatul celor trei redactori-șefi: Stelian Tănase, Victor Bărsan și Gabriela Adameșteanu.

Așa adăuga Uniunea Scriitorilor, care, atît în perioada președinției lui Mircea Dinescu, cît și în cea recentă a lui Laurențiu Ulici, a acționat, în privința relațiilor multiculturale, ca un factor al stabilității și comunicării.

Am în vedere organizațiile de prietenie din provincie – și mai întîi de toate Liga Pro Europa din Tirgu-Mureș și activitatea inestimabilă a Smarandei Enache și a lui Szokoly Elek.

Și, bineînțeles, activitatea Comitetului Român Helsinki și a Centurii de Studii Internaționale la care particip și unde – colaborez cu colegii mei, Renate Weber și Valentin Stan – s-au elaborat studiile esențiale privind situația minorităților din România, în special problematica minorității maghiare și importanța acesteia asupra vieții interne și internaționale a României.

Primind astăzi premiul PEN-TRU MINORITĂȚI, am în minte activitatea tuturor celor care, în condiții deseori ingrate, uneori amenințătoare, construiesc în România șansa viitoarelor bune relații româno-maghiare.

În urma ședinței de vineri 29 decembrie 1995, premiul anual al GDS (300 de dolari) a fost acordat lui Ilie Ilașcu, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, închis în Tiraspol din 2 iunie 1992, condamnat la moarte de către Judecătoria Supremă a autointitulatei Republici Nistrene printr-un proces-farsă.

Grupul pentru Dialog Social

credincios orientării sale fundamentale, de instanță de reflexie critică a tranziției spre normalitate, în dorința de a sprijini eforturile de construire a societății civile în fostul spațiu politic comunist, analizînd situația din regiunea central-și est-europeană, în care forțele democratice sînt confruntate cu o revigorare îngrijorătoare a tendințelor totalitare și naționalist-șovine, acordă premiul GDS pe anul 1995 lui ILIE ILAȘCU.

Personalitate de orientare democrat-creștină, Ilie Ilașcu a militat în mod consecvent, prin mijloace politice, pentru apărarea valorilor europene, a legalității și statului de drept, perfect conștient de riscul pe care și-l asumă în înfruntarea solitară a unei structuri politico-militare de tip sovietic.

Prin exemplul său, Ilie Ilașcu a arătat, în mod sistematic, că adevărul, dreptatea și libertatea sînt valori supreme ale umanității, pentru apărarea cărora nici un risc nu este prea mare pentru a fi asumat.

Acordînd premiul său pe 1995 lui Ilie Ilașcu, Grupul pentru Dialog Social elogiază eroismul și consecvența cu care Ilie Ilașcu – și alături de el Tudor Petrov-Popa, Andrei Ivanțoc și Alexandru Leșco – s-au angajat în apărarea valorilor europene și își exprimă speranța că momentul elibărării sale, ca și a tovarășilor săi de temniță, nu este departe.

Voturile exprimate pentru Ilie Ilașcu: Gabriela Adameșteanu, Liviu Antonesei, Horia Bernea, Radu Bercea, Victor Bărsan, Doina Cornea, Doru Cosma, Mircea Diaconu, Ștefan Augustin Doinaș, Smaranda Enache, Radu Filipescu, Stere Gulea, Sorin Ilieșiu, Gabriel Liiceanu, Iustin Marchiș, Sorin Mărculescu, Al. Paleologu, Rodica Palade, Victor Rebengiu, Mihai Șora, Ana Șincal, Al. Zub.

Voturile exprimate pentru Adrian Marino: Călin Anastasiu, Gabriel Andreescu, Sorin Antohi, Andrei Cornea, Magda Cărneci, Tomhas Kleininger, Horia Murgu, Adrian Marino, Alin Teodorescu.

Abțineri: Mariana Celac, Pavel Câmpeanu.

Legea învățămîntului

Moderator H.-R. PATAPIEVICI

Încercarea studenților de a aduce modificări substanțiale Legii învățămîntului a eșuat în bună parte: ceea ce s-a cîștigat la Camera Deputaților s-a pierdut la Senat. O victorie rămîne demiterea directorului Ovidiu Ianculescu din Ministerul Învățămîntului, înlocuit cu fostul decan al Facultății de Filosofie, Adrian Miroiu. O altă nouă numire este cea a Ecaterinei Andronescu, fost decan al Facultății de Chimie UPB, actualmente secretar de stat. Continuăm prezentarea mesei rotunde organizată la GDS la 23 noiembrie 1995, la care dintre invitați au fost absenți: Liviu Maier, ministrul învățămîntului, reprezentanții Ligii Studenților, deputații din comisiile pentru învățămînt ai Parlamentului. Principalul reproș adus Legii învățămîntului de către Andrei Cornea este realizarea ei în urma unui proces de decizie unilateral și nu printr-un consens al grupurilor și forțelor politice interesate. Andrei Cornea a mai subliniat dubla psihologie a legiuitorilor, confuziile legate de gratuitatea învățămîntului, obligativitatea religiei, posibilitatea învățămîntului în limba maternă. După opinia fostului

ministru al Învățămîntului Gheorghe Ștefan, Legea învățămîntului face reforma aproape imposibilă, fiind supralegiferată. Cît privește greva studenților, Gheorghe Ștefan consideră că ea nu a fost bine organizată și nu au existat grupuri de presiune ale societății civile asupra societății politice. Ca urmare, ea s-a comportat lamentabil. Rectorul Universității București, Emil Constantinescu, a spus că apariția după cinci ani a Legii învățămîntului este un avantaj (deși plătit scump): în acest interval universitățile au beneficiat de principiul autonomiei și au construit instituții moderne. Legea învățămîntului este bună pentru că ea oferă în fine un temel juridic. Ca și Emil Constantinescu, Liviu Papadima consideră că principalul merit al Legii învățămîntului este că există. Chiar supralegiferată cum e, ea permite începerea reformei. Învățămîntul românesc este slab, îl încurajează memorarea, toceala, a spus Mircea Flonta. O mare greșeală a acestor ani a fost crearea prea multor universități de stat, care au devalorizat diplomele și au sugrumat financiar marile universități.

grării în învățămîntul european prin schimburi de studenți, pentru că astăzi studenții se duc într-o altă țară și fac un semestru sau un an, se întorc și sînt puși să facă încă o dată semestru sau anul respectiv și nu li se cer disciplinele pe care le-au făcut. Problema trebuie conectată cu cea a statelor de funcționari și a burselor. Apoi se revine la buna tradiție a învățămîntului românesc interbelic. Pentru că în acel moment apar și discipline importante, și cele colaterale. Apare posibilitatea de a urma un master în altă direcție decît masterul pregătirii, prin utilizarea unui trunchi comun între diferite facultăți. Este mai ușor să spui „Jos Legea învățămîntului!” decît să o trazeți în profunzimea și importanța ei. Noi am încercat acest lucru și printr-o metodă aproape dictatorială. La Universitate, oricine poate acum să urmeze în altă parte un curs. Cel puțin am încercat să lovesc un sistem betonat – nu atît prin lege, ci prin mentalitatea noastră.

Mircea Flonta: Foarte multe lucruri legate de învățămînt se vor juca o dată cu stabilirea statutului personalului didactic.

H.-R. Patapievici: În sarcina cui cade asta? Cine trebuie s-o facă?

Mircea Flonta: Se votează în Parlament. Important este însă ce proiect se votează.

Emil Constantinescu: Parlamentul votează. Dar în proiectul statutului este implicat Consiliul Național pentru Reforma Învățămîntului: din el fac parte foarte mulți, inclusiv dumneavoastră, domnule Flonta.

Impotența și inapetența societății civile față de forul legislativ

Mircea Flonta: Însă acest Consiliu Național pentru Reforma Învățămîntului (a cărui înființare a fost anunțată de d-l ministru Liviu Maier chiar aici, într-o discuție la GDS) s-a întrunit doar din 1993 pînă în primăvara lui 1994. În cadrul lui s-au făcut un număr foarte mare de propuneri (toate înregistrate) pentru ca, o dată legea ajunsă la Camera, Consiliul să nu mai aibă nici o posibilitate să le urmărească. O serie de comisii, care asigurau participarea elitei universitare la activități hotărîtoare pentru comunitate, erau de fapt desființate.

H.-R. Patapievici: Ați descris, domnule profesor, o situație tipică de impotență a societății civile în a face presiuni asupra unui for legislativ. Ce pîrghii avem la dispoziție?

Emil Constantinescu: Nu este numai impotență, este și inapetență. Există posibilitatea ca la Comisia de învățămînt a Senatului și a Camerei Deputaților să participe toți profesorii care vor să spună ceva. Problema este că nu se duc. Domnul Flonta are dreptate să spună că problemele-cheie se vor rezolva pe statutul cadrelor didactice. Aici lupta este deschisă. În Consiliul Național pentru Reforma Învățămîntului, proiectul este extrem de modern, la cel mai avansat nivel democratic.

Mircea Flonta: Eu nu am fost chemat la nici o ședință.

Emil Constantinescu: Este textul de acum un an. Iar atunci ați fost chemat. Legea nu a demarat. De pildă, s-a obținut ca toate angajările să se facă prin concurs, pe termen limitat, prin contract de 5 ani. Astfel, se elimină posibilitatea ca o nulitate intrată în învățămînt să fie ținută pînă la pensie. S-au introdus titlurile de profesor definitiv. Toate aceste posibilități trebuie apărute.

Inflație de conferențieri și profesori universitari

Mircea Flonta: Comisia pe care a instituit-o d-l Mihai Șora cînd a fost ministru a avut o istorie foarte zbuciumată. După ce a lucrat vreo 2 ani, un ministru al Învățămîntului a numit prin ordin 140 de profesori și conferențieri care fuseseră respinși de Comisie. Aceste comisii i-a fost retrasă în acest fel baza morală. Pentru că dacă cel mai slab profesor este numit de ministru, ce bază morală mai poți avea ca să-i respingi pe ceilalți? În toate facultățile există oameni incomparabili unul cu altul din punct de vedere profesional care sînt în momentul de față profesori universitari, deși între ei sînt mari diferențe de activitate, de cercetare, de contribuție. Foarte mulți din cei slabi au ajuns pe diferite căi profesori. Dar toți acești oameni sînt plătiți la fel. Un profesor din Spania ne-a spus: „La noi, profesorul nu este obligat să facă cercetare. Dar dacă nu face, are un salariu de 3 ori mai mic decît cel care face”. Nu este ușor să scoți pur și simplu afară un număr de oameni care stau acolo de 20 de ani și nu au făcut nimic. Dar poți să-i plătești cu un salariu de pensionar, iar pe cei care fac cercetare să-i plătești de 3 ori mai mult. Vom vedea atunci cîți din cei vizați vor mai rămîne în instituție. În ceea ce privește universitatea noastră, motivul meu de insatisfacție este altul. În Germania nu există vreun filosof care să fi studiat numai filosofia. Potrivit sistemului, ai un domeniu principal și două domenii secundare. Studii sînt în așa fel organizate, încît un student poate, într-un număr de 12 semestre, să obțină o calificare în două domenii. Acest lucru s-ar putea face la noi într-un timp mult mai scurt pentru studenți foarte capabili și motivați. Ce înseamnă asta? S-ar putea face în condițiile în care noi nu am avea un număr foarte mare de discipline desfășurate de la A la Z fiecare, și fiecare cu cite un examen. Sigur, se poate răspunde: „Nimeni nu împiedică pe cineva să facă în paralel fizica și filosofia, sau sociologia și engleza”. Dar pentru asta trebuie făcut un efort extraordinar. Nu există decumdată posibilitatea ca un student să obțină o diplomă într-un domeniu principal și una într-un domeniu complementar. În domeniul principal să fie înmatriculat la o facultate, să-și primească drepturile, iar cu domeniul complementar la o altă facultate. Dar cum s-ar putea face asta? Numai în condițiile în care studentul ar avea un număr de discipline de introducere în domeniul respectiv, în domeniul princi-

Mircea Flonta

pal și respectiv secundar, cu numărul aferent de examene și cîteva discipline facultative pentru aprofundarea unui domeniu în domeniul lui disciplinar, pe baza căruia să-și susțină diploma. De ce nu se face asta? Pentru că asta ar presupune ca o serie întreagă de profesori să-și pună cursurile la competiție. Studenții pot să aleagă și să spună: „Iau cursul ăsta și ăsta!”. Cursul meu nu mai este astfel obligatoriu pentru toți studenții. Acum însă eu sînt profesor bun, sînt prost, dar am studenții asigurați. Pentru că am cutare curs de zoologie a nevertebratelor, stabilit pentru cutare an, și toți studenții trebuie să participe în mod obligatoriu la el, deși sînt o serie întreagă de lucruri care se pot învăța din cărți. Iar un om care este format deja pentru o muncă independentă nu are nevoie să facă în fiecare săptămînă ceva ce se poate învăța foarte bine din cărți. Noi, la Facultatea de Filosofie, am făcut un proiect încă de acum 2 ani, dar sînt de părere că atunci cînd va fi dezbătut în Senat, el va cădea la vot. Pentru că are majoritatea împotriva. Sînt oameni care nu vor schimbări, pentru că asta presupune ca viața lor să fie din ce în ce mai grea.

Creditele transferabile pot rezolva totul

Emil Constantinescu: Problema creditelor transferabile rezolvă totul, inclusiv posibilitatea pentru cei care doresc și pot să facă două lucruri dintr-o dată. Rezolvă și problema repetenției, pentru că, în situația în care ai 9 sau 8 la toate examenele și ai un examen pe care l-ai picat, nu mai repeți totul din acest motiv. Rezolvă și problema inte-

Înregistrăm o cădere a învățămîntului superior

Liviu Papadima: Trebuie spus cu toată frumusețea că ideea introducerii taxelor era agreată în mediul profesional. Am agreat-o și eu pînă l-am auzit pe d-l ministru Maier dînd această justificare taxelor: „Avem un procent tot mai mare de repetenție”. Aceasta este o chestiune pe care o simțim pe pielea noastră. Eu așa spun chiar mai mult. Avem o oarecare cădere a învățămîntului superior. Pe de altă parte, am fost intrigat cînd d-l Maier a prezentat acest lucru, justificînd astfel necesitatea introducerii taxelor, și nu a adăugat un lucru care mie mi s-a părut la momentul respectiv absolut necesar. Și anume, să se întrebe care este cauza acestei creșteri a procentului de repetenție și a acestei căderi de nivel. O cauză este lărgirea cifrei de școlarizare, care în mod inevitabil antrenează o cădere de nivel. O altă cauză este datorată problemelor sociale apărute pe fundalul vieții studențești, și care sînt extrem de dure. În momentul în care nu am făcut nimic să prevenim căderea de nivel, decît prin penalizări de acest tip, nu am rezolvat absolut nimic. Ar trebui asigurat un sistem mai flexibil pentru student, care să-i dea posibilitatea de mobilitate pe orizontală (asta înseamnă posibilitatea de opțiune lărgită) și posibilitatea de mobilitate pe verticală (asta înseamnă posibilitatea de a face mai multe sau mai puține unități didactice într-un timp dat), ceea ce îi oferă studentului avantajul de a-și regla ritmul de muncă, evitînd momentele de pană, inerențe. Pe de altă parte, îi oferă avantajul de a-și căuta un drum mai apropiat de nevoile și dorințele lui de studiu. Lucrul nu este deloc atît de simplu, mai ales prin consecințele pe care le antrenează un astfel de sistem prin credite transferabile, care de fapt atacă întreaga structură a învățămîntului nostru universitar, rămas, din păcate, la un sistem absolut anacronic, în organizarea pe ani de studii, cu repetenție, cu examene obligatorii la sfîrșit de semestru.

Avem prea multe examene

Mircea Flonta: Examenele prea multe și prea dese nu sînt concluzive. Nimeni nu este mai deprimat decît să intri în clădirea de la Drept într-o perioadă de examen. Veți vedea studenții stînd la ușă, fiecare cu cartea și cu caietul în mînă, apare cel din sală, ceilalți se adună în jurul lui să-l întrebe cum a fost, apoi fiecare își ia cartea și caietul

și mișcările studentești

și se duce într-un colț. Cu cât examenele sînt mai dure, cu atît ar trebui să fie mai rare. În Germania nu se dă examen decît după 4 semestre. Einstein, la Politehnica din Zürich, nu a dat decît două examene: un examen de fizică și unul de matematică. Dar ele nu puteau fi pregătite nici în cîteva zile, nici în cîteva săptămîni, nici în cîteva luni. Și erau concludente. Noi avem extrem de multe examene.

Emil Constantinescu: Învățămîntul superior nu poate fi nicîieri judecat în afara liceului. Teoretic, liceul nostru ar fi liceul de tip bacalaureat francez, care pregătește pentru performanță. Pentru că nu avem un sistem paralel de superdotați, apar din acest liceu superdotații obișnuți, care sînt cei care intră în facultăți, absolvenții noștri, și în toate marile universități occidentale au rezultate excepționale. Dar ce se întîmplă în liceul românesc? Unii sînt pregătiți pentru performanță (foarte puțini reușesc), ceilalți nu sînt pregătiți pentru viață și eșuează. În Germania și în America se produce următorul lucru: au terminat liceul, sînt pregătiți pentru viață, unii doresc să facă facultatea, o fac cînd vor și unde vor. Micile facultăți din țară trebuie să existe, dar nu ca universități care să dea master și doctorat, iar Universitatea București să facă colegii de 3 ani, care să pregătească profesori medii, așa cum s-a propus (ceea ce, de altfel, noi am respins). O mare universitate este mare cînd are master și doctorat. Dar profesorii medii pot fi pregătiți la Tirgoviște, sau în altă parte, pentru condițiile specifice ale României. Ei stau în orizontul local, produc o emulație la nivelul micuțului orașel, dar să nu facem, cum deja s-au făcut într-un orașel oarecare, mai multe facultăți decît la Universitatea București.

Liviu Papadima: Eu am citit deja un proiect privitor la creditele transferabile, al domnului profesor Mazilu, proiect pe care dînsul ar vrea să-l introducă în mod experimental la Facultatea de Litere. Deja un grup de tineri sînt puși să susțină acest proiect, care mie mi se pare că ar scoate facultatea din multe neazuri. S-ar putea ca la introducerea acestui sistem să întîmpinăm dificultăți din partea studenților. Ei sînt obișnuți ca, o dată admiterea luată, traseul să devină din ce în ce mai ușor. Cu excepția unor momente de încărcătură mai mari.

Mircea Flonta: A se vedea protestul care a fost în legătură cu examenul de licență.

Învățămîntul primar și secundar este cheia viitorului unei națiuni

Mihai Șora: Să nu avem ideea că orice învățămînt trebuie să se termine în universitar, ci să-i spunem la modul clasic: primar și secundar. Învățămîntul primar și secundar este, după părerea mea, adevărata cheie a viitorului acestei nații, pentru că el este legat de formarea clasei de mijloc. De acele cunoștințe e nevoie pentru ca să existe o Românie prosperă și în care, nu spun să se implanteze mentalități noi, ci să se creeze condiții pentru a se putea reinnoi mentalitatea. Acolo într-adevăr sînt probleme mari. Aici, în învățămîntul preuniversitar, sînt o mulțime de probleme de amănunt, care, fiecare din ele, comportă ameliorări posibile, în măsura în care (cu toate că această lege și în domeniul superior este supraligiferată), totuși, există interstii care pot fi folosite cu inteligență.

O prioritate națională căreia nu i se dau bani e o pură lozincă

Dar la învățămîntul primar și secundar e un dezastru, iar legea actuală îl consfințește și îl legiferează. Este o vorbă sfărtoare să spui: „Învățămîntul este prioritate națională” și să nu spui imediat după asta „Din bugetul de stat i se alocă 10% din PIB”. Pentru că trebuie să ții socoteală în primul rînd de baza materială – cu ce înzestrare, care este situația clădirilor, dacă sînt prevăzute cu biblioteci, dacă au laboratoarele necesare ș.a.m.d. Cu ce formatori? Pentru că aceștia sînt cei pe care îi avem, chiar dacă nu sînt corespunzători ca informație de specialitate – vorbesc de marea masă a formatorilor – și nici din punct de vedere al mentalității. Pentru că sînt reziduuri de mentalitate cultivate chiar de mersul actual al societății românești, de presiunea care se vede pînă la faptul că directorii de instituții sînt obligați să intre în partidul de guvernămînt ș.a.m.d.

Andrei Cornea: E normal să fie obligați, din moment ce ei sînt numiți de ministru.

Mihai Șora: Ca să realizezi reciclarea unui corp didactic de un sfert de milion de oameni, trebuie să-l pui în situația de a fi la înălțime din punctul de vedere al specializării. Trebuie să i se dea timpul necesar, dar în primul rînd trebuie să i se reconstituie profesorului statutul social. Nu e vorba de ameliorarea salariilor, ci e vorba de reclasarea salariului corpului didactic pe scara salariilor în cu totul alt loc decît cel actual. Tot restul e mizilie, mici bașcișuri care se pot oferi din cînd în cînd, dar care nu rezolvă problema. Această prioritate națională căreia nu i se dau bani e o pură lozincă.

Liviu Papadima

Legea instituționalizează un învățămînt de toceală

Trebuie să se pună problema de bază: ce fel de învățămînt dorim, ce beneficiu poate avea societatea românească de pe urma faptului că timp de 12 ani (și 8 ani în mod obligatoriu) tineretul este obligat să treacă prin această filieră? Această problemă n-a fost pusă, iar această lege legiferează un învățămînt de cunoștințe punctuale și de toceală. Deci nu e un învățămînt de performanță, pentru că nu îl învață pe copil să se servească de înzestrarea lui naturală, stimulată de procesul de învățămînt, ca să își cîștige cunoștințele de care are nevoie, și nu i se formează mentalitatea că intră într-o societate informațională, în care va

avea nevoie și de altfel de cunoștințe, nu numai de păstrarea acelor pe care și le-a însușit în școală, rămînînd deschis ca să și le însușească în continuare. Toate aceste lucruri nu există. Ce există aici este un sistem de inspecție a unui învățămînt de cunoștințe punctuale. Și atunci, vedeți rezultatul la examene: nu există examen scris sau teză, la orice fel de disciplină, care să dea titlul unei lecții. Mi-amintesc că înainte orice fel de teză – și nu venea de la ministru, ci din capul profesorului care ne predă materia respectivă – era o secțiune diagonală, întîmplătoare din punctul de vedere al elevului examinat, în masa de cunoștințe care era presupus că le are în acel moment. Ce i se cerea la acea teză era să își sistematizeze într-un mod plauzibil cunoștințele și să dea o lucrare „rotundă” cu ceea ce știa, dar potrivit acestei tăieturi neașteptate. Nu de tipul „Sentimentul naturii în poezia populară”, care e o temă răsădită de generații. Acesta este tipul de învățămînt spre care ar trebui să mergem pentru ca într-adevăr să formăm oamenii de care această societate are nevoie. Și acest lucru nu se face. Din punctul acesta de vedere, la nivelul învățămîntului primar și secundar, *Legea învățămîntului* este zero. Dar o să vedeți și care este reacția. În momentul în care s-a produs acel gol de populație școlară, noi stăm acum pe două schimburi în școli, din lipsa de clădiri, și uneori chiar pe trei schimburi, cu un învățămînt de seară, la un număr de elevi în clasă care poate merge pînă la 35. Era un prilej extraordinar ca să se reducă numărul de elevi. Ce s-a făcut? S-a menținut numărul de 35, s-a redus puțin corpul didactic. Adică au dispărut posturi din învățămîntul acesta de cultură generală, pentru că numărul populației școlare scăzînd, s-a făcut o economie. Și, din pușinul pe care îl are, tot învățămîntul a trebuit să procedeze la economii.

Un baraj la sfîrșitul primului an ar fi mai bun decît examenul de admitere

În ce privește învățămîntul universitar, eu aș avea o singură obiecție. La această probă stresantă și nu întodeuna concludentă care este examenul de admitere există subiecți de înaltă calitate și foarte bine mobilizați, care nu fac față emotiv acestei probe. Cineva a făcut un studiu pe zece ani al examenului de admitere în școala politehnică. Erau două lucruri. Cîți au reușit să se claseze de prima dată în vîrful clasamentului la examenul de admitere – și, în general, în primii cinci, deci în topul celor admiși, erau oameni care se mai prezentaseră o dată, de două sau de trei ori la examen, deci reușiseră să toacească foarte bine. Cele două sau trei materii cărora trebuia să le facă față. Al doilea era următorul: cine din topul acesta de admitere a ajuns în fruntea clasamentului la sfîrșitul facultății? Nimeni. Eu cred că este mult mai bun un baraj la sfîrșitul anului I, pe principiul *intră cine poate și vrea*. Acest poate poate să fie de tip financiar, dar el este ori prin sistemul de burse concurențiale care per-

mit ca odată ce ți-ai însușit bursa să faci față taxelor cu ea, ori pe sistemul plății de către familie. Adică pentru copiii de bani gata, care vor și n-ar prea putea în alte condiții. Însă, cu un examen de baraj la anul I, care oricum este făcut din mai multe discipline, studenții își cunosc profesorii, au parcurs materia ș.a.m.d., cred că ar fi posibilități de selecționare mult mai bune decît prin sistemul examenului de admitere. Acesta ar fi fost un pas înainte, dar trebuia rezolvată problema financiară, în speță sistemul de burse. În lume nu există doar bursele care vin de la stat,

Mihai Șora

sînt bursele locale, care vin de la județe, de la întreprinderi cu anumite angajamente: *Îți plătesc învățămîntul, dar pe urmă zece ani ești angajatul meu, nu pleci în altă parte*. Sînt o mulțime de sisteme, dacă societatea e mobilă și își găsește posibilitatea de a finanța învățămîntul. Pe vremea mea nu existau cîmine ale statului, dar existau cîmine județene, cîmine ale Casei Corpului Didactic. De pildă, în fața Palatului Cotroceni, la colț, era un cîmin de fete ale profesorilor din secundar, afiliați la o casă de pensii. În Piața Amzei era cîminul bănașenilor, argeșenii erau în altă parte, dimboviteni nu se știe unde și aceste burse nu veneau de la stat, veneau de la județe, de la comunități regionale ș.a.m.d. Deci existau posibilități în interiorul societății de a finanța cazarea, studiile și bursele prin intermediul organismelor locale. Dacă există o stihie centralizantă în această lege, este pentru că această stihie centralizantă funcționează în întregime sistemului Puterii și este exact ca acea autonomie locală, proclamată cu litere mari și la care n-au venit următoarele două legi absolut indispensabile pentru ca ea să prindă: *Legea patrimoniului și Legea bugetelor locale*. Exact același lucru se întîmplă aici cînd se acordă autonomia universitară. Sigur că se pot găsi și soluții, în măsura în care există interstii și în măsura în care universitarii sînt oameni deștepți și cu inițiativă.

(Va urma)

Pagini realizate de
GABRIELA ADAMEȘTEANU
și IULIAN ANGHIEL

Către redacția revistei „22”

Am urmărit cu mult interes în revista „22” (nr. 51 și 52) discuțiile de la masa rotundă organizată de GDS la data de 23 noiembrie 1994. Cum știți, noi reprezentăm o asociație strîns legată de problemele învățămîntului universitar. De aceea ne exprimăm mirarea că la o astfel de dezbateri conducerea Solidarității Universitare nu a fost invitată.

Secretariatul general al Solidarității Universitare
3 ianuarie 1995

ION VOZIAN, avocatul lui Ilie Ilașcu Ilie Ilașcu – victima unui scenariu regizat de Moscova

– Interviu realizat de Rodica Palade –

Domnule Voizian, sînteti cunoscut in România ca avocat al lui Ilie Ilașcu. Cum a decurs procesul?

Am să rectific: am fost avocatul lui Ilie Ilașcu pînă cînd Judecătoria Supremă din autoproclamată Republică Nistreană a emis decizia finală: pe deapsa cu moartea pentru Ilie și priverarea de libertate pentru ceilalți.

Cum ați ajuns avocatul lui Ilașcu?

Pe acel dosar am apărut patru oameni consecutiv, penultimul a fost Ștefan Urătu; după ce Urătu a fost eliberat, într-o perioadă de mai bine de jumătate de an, cît a durat ancheta, și în timpul ședinței Judecătoriei Supreme din Republica Nistreană, am fost avocatul lui Ilie Ilașcu. După cum s-a scris în presă, și după cum nu o dată au spus-o mulți oameni politici și specialiști în domeniul juridic, dosarul judecat la Tiraspol a fost o înscenare, cu un scop politic bine determinat. Acest scop urmărea subminarea mișcării de eliberare din Moldova și din partea de est, din stînga Nistrului. Dat fiind că Ilie Ilașcu a fost unul dintre patrioții care de la bun început a refuzat să recunoască organele autointitulatei Republici Nistrene și a luptat cu metode politice împotriva lor, țelul Securității locale a fost de a distruge acești oameni – dacă nu moral, atunci fizic. Așa se face că s-a aplicat un scenariu, pus la cale, poate, și cu ajutorul Moscovei, de a compromite ideile de eliberare națională. Formal, dosarul în cauză a avut două capete de acuzare: omorîrea lui Ostapenko și al lui Gusar. Gusar a fost conducătorul unei organizații paramilitare care avea atribuția de a izgoni organele legitime, iar Ostapenko era președintele Executivului raional din Slobozia. Nici unul, nici altul n-au avut atribuții în deciziile luate de guvernul autoproclamatei republici. Ba mai mult, ei au avut unele conflicte cu conducătorii locali.

Ancheta și dosarul final au cuprins multe abuzuri, multe greșeli juridice, multe încălcări ale drepturilor omului.

Ilașcu a fost judecat după legi dafind din timpul puterii sovietice

Puteți să ne dați câteva exemple de încălcări ale drepturilor omului în timpul anchetei?

Cel mai relevant exemplu este faptul că Ilie Ilașcu și ceilalți (dar în special Ilie) au fost maltratați fizic și psihic pe tot intervalul în care au fost deținuți în comenduirea Armatei a 14-a. În toată acea perioadă, Ilie Ilașcu nu a avut dreptul să aibă un avocat, deci i s-a refuzat dreptul la apărare. L-au maltratat fizic și chiar au folosit un cîine bine dressat, pe care toată ziua îl asmuțeau asupra lui și asupra celor-

lalți deținuți. De cîteva ori, lui Ilie Ilașcu i s-a înscenat execuția. În plus, au fost bătuți, au fost lipsiți de dreptul elementar de a se întîlni cu avocații, cu rudele.

Dumneavoastră ați fost atunci apărătorul întregului grup?

Nu. Eu nu puteam și nici nu mi-ar fi dat voie să fiu apărătorul întregului grup. Eram apărătorul lui Ștefan Urătu, care, așa cum v-am spus, a fost eliberat. Atunci soția lui Ilie m-a rugat să preiau dosarul lui Ilie, ca avocat al apărării. Ancheta nu mi-a permis să fiu apărătorul lui Ilașcu, decît după ce a fost eliberat Ștefan Urătu. Refuzul de a-l apăra pe Ilie se întemeia pe faptul că, chipurile, interesele fiecărui inculpat pot fi contradictorii și de aceea un avocat nu poate să-i apere pe toți odată. Totuși, cea mai lungă perioadă de participare a mea ca apărător pe dosarul dat de cazul Ilașcu a fost însuși Ilașcu, pînă la emiterea deciziei Judecătoriei Supreme. Procedura penală, după care s-au condus organele din Transnistria, se bazează pe Codul de procedură penală și pe Codul penal din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, existente din timpul puterii sovietice.

Codul de procedură penală nu a suferit modificări?

Sînt unele modificări, dar foarte neînsemnate și ele nu privesc apropierea acestor legi subrede de legile țărilor civilizate. Vreau să mai adaug că în procesul ședinței de judecată a lui Ilașcu, procurorul pe dosarul dat era soția șefului de anchetare. Deci, despre ce obiectivitate și imparțialitate a putut fi vorba? Eu am ridicat mereu această problemă, inclusiv în timpul ședinței. Am susținut ideea că acea soție nu avea dreptul să participe pe acest dosar, întrucît era persoană cointeresată în proces. Dar nu am fost luat în seamă. Dosarul a fost o înscenare de la un capăt la altul, iar decizia finală a tribunalului a avut un caracter evident conjunctural. În timpul anchetei, a fost învinuit în primul rînd Ilașcu, dar și alți compatrioți. Învinuirea se făcea pe fundalul că acești oameni au fost membri ai Frontului Popular și că Frontul Popular a organizat, prin Ilie Ilașcu, acele acte criminale. În rechizitoriul, învinuirile au căzut pe organele de securitate din Republica Moldova: ele ar fi pus la cale crimele. Aceasta corespundea conjuncturii politice din acel moment, în care existau divergențe între Snegur și Smirnov. Cînd Judecătoria a pronunțat decizia finală, învinuirea a căzut doar asupra Frontului Popular, iar organele Securității din Republica Moldova au dispărut.

De alte greșeli s-au mai comis în timpul procesului?

Greșelile au fost nu doar de ordin formal, ci și greșeli juridice grave. În cazul dat, orice instanță de judecată

imparțială, dacă constata că s-au comis încălcări brutale ale legii în timpul anchetei, era obligată să retrimită dosarul spre reanchetare. În al doilea rînd, dacă se stabilea că probele nu sînt convingătoare, dosarul trebuia să fie clasat, iar Ilașcu și ceilalți membri ai grupului trebuiau să fie grațiați. Sigur însă că nu acesta era scopul Judecătoriei și al celorlalte forțe politice care stau în spatele ei. Sentința a fost dată fără o bază juridică corectă. Membrii grupului au fost condamnați la diferite termene de privațiune de libertate, iar Ilie, după cum știți, a fost condamnat la pedeapsa capitală. Ulterior au existat multe discuții în jurul acestui dosar. Am avut ocazia de a participa la un dialog între unii reprezentanți ai organizațiilor internaționale și ministrul de Externe al așa-numitei Republici Nistrene, Leskoi. Cu acel prilej, eu am propus transferarea judecării procesului într-un stat neutru, de pildă Polonia sau chiar Ucraina, unde să se efectueze mai întîi o examinare juridică a materialelor care sînt pe cazul dat. Dacă expertiza va stabili că s-au comis greșeli grave, în urma cărora nu putea fi luată o hotărîre definitivă pe acest dosar, să se procedeze la o reexaminare și la o re-judecare a procesului. Leskoi, ca diplomat, formal, a fost de acord în fața celor care reprezentau CSCE, dar și alte organizații internaționale care s-au ocupat de cazul acesta. A promis că va susține ideea aceasta, dar că nu totul depinde de el...

Cînd a avut loc această întîlnire?

După pronunțarea sentinței, cînd opinia publică mondială a reacționat în fața farsei judiciare de la Tiraspol. Leskoi a fost de acord, dar a spus că rezolvarea acestei probleme depinde de Mărăcuță și Smirnov, care sigur că nu puteau fi de acord. Transferarea dosarului într-o țară ar fi pus în lumină înscenarea la care ei au consimțit (sau chiar au pus-o la cale). De aceea, această problemă nu a fost rezolvată nici pînă astăzi. Dar cine știe? Poate se mai schimbă încă o dată conjunctura politică, poate Smirnov și Mărăcuță o să iasă de pe scena politică și or să vină alți oameni, care nu poartă răspunderea pentru acest dosar, și poate ei vor fi de acord cu transferarea și reexaminarea acestui dosar.

În procesul Ilașcu nu există nici o probă incontestabilă

Domnule Voizian, nu a fost periculos să-i apărați pe acei oameni?

Am ajuns să fiu avocat pe acest dosar de bunăvoie, dar și din cauză că ceilalți avocați au ezitat să se implice în acest caz. Unii avocați care au acceptat, să zicem pe cazul lui Leșcu, au avut o participare mai degrabă formală și nici într-un caz n-au putut fi principali și obiectivi. În ceea ce mă privește, nu este nici un secret că în timpul anchetei, dar și după aceea, în special pînă cînd judecata a pronunțat sentința, m-au amenințat de mai

multe ori, uneori fățiș, alteori indirect. Se dorea ca eu să mă debarasez sau să refuz acest dosar. Dar n-am putut proceda așa cum au vrut unii. Dosarul era cusut cu ață albă: probele cele mai însemnate, cum socot eu, au fost false. Ceea ce vă spun acum am spus și la judecată: n-a existat în dosarul acesta (care cuprine 4 tomuri de documente) nici măcar un document ca probă incontestabilă! Nu există pe dosarul acesta o probă incontestabilă care să dovedească vinovăția lui Ilie Ilașcu. În cursul ședinței Judecătoriei, a fost înaintat alibiul lui Ilașcu, confirmat prin documente: atunci cînd au fost omorîți Ostapenko și Gusar, el nu se afla în Tiraspol, ci înscris în registrul hotelului „Chișinău” din capitală. Dar judecata pur și simplu nu a ținut cont și a reținut numai acele probe care confirmau indirect vinovăția lui Ilașcu. Repet, nimic nu confirmă în mod direct vinovăția lui Ilașcu. După cum știți, a fost încă un inculpat în grupul Ilașcu: Garbuz. El a fost eliberat și a declarat după eliberare că și-a cumpărat libertatea. Garbuz a relatat că a fost pus la perete și s-a spus: „Sau te dai cu noi, sau nu mai ieși de aici!”. Și s-a dat cu ei, care i-au promis eliberarea în caz că susține versiunea care să dovedească participarea lui Ilie Ilașcu la acele crime. Acest Garbuz a fost unicul așa-zis martor, care era în același timp și inculpat. El nu putea răspunde penal pentru spusele sale, dacă ele nu erau veridice. Totuși, aceste depoziții ale lui Garbuz au fost proba principală pe dosar. Și după două luni de la pronunțarea sentinței, Garbuz a fost eliberat și a plecat. Spun unii că acum este în Ucraina, însă eu știu că a cerut azil politic într-o țară din Vest. Eliberarea lui Garbuz a depins și de faptul că între generalul Lebed, comandantul Armatei a 14-a, și Smirnov apăruseră divergențe. Garbuz a ținut, după eliberare, o conferință de presă, în care a răspuns la mai multe întrebări. Ideea principală a discursului său era că Securitatea din Transnistria i-a impus să susțină versiunea conform căreia Ilie și ceilalți erau vinovați de omorîrea lui Ostapenko și a lui Gusar; că au fost arestați la acea vreme mai mulți oameni care au trecut prin sîta Securității și că în final s-au oprit la Ilie și la alți membri ai Frontului Popular; unii chiar nu erau membri ai Frontului, dar erau simpatizanți ai acestuia. Niște inculpați mai buni n-au găsit! Procesul a fost, pur și simplu, o comandă socială impusă de Securitate, cu mîna lui Garbuz. Toate acestea au fost spuse de Garbuz după eliberarea lui.

Se înțelege că se dorea un proces exemplar.

Sigur. Acest proces s-a organizat în sala de festivități a uzinelor „Kirov”, pe scenă, cu o mulțime de oameni care veneau acolo, cu pancarte, și care cereau moartea acelor oameni, fără să știe despre ce e vorba. Muncitorii de la uzina „Kirov” au primit ca sarcină de onoare confecționarea cuștilor metali-

ce în care au fost aduși (și ținuți pe scenă, la proces) patrioții români.

Acest fapt nu se datora propagandei țesute în jurul procesului?

Da. Cu ajutorul acestui proces, spiritele s-au aprins și o parte din oameni au crezut în această propagandă, ceea ce a fost în folosul lui Smirnov, Mărăcuță și a celorlalți, care s-au menținut astfel la putere. Aș vrea să mai adaug ceva: Garbuz a fost eliberat prin grațiere, tainic, și numai după ce el a dat un interviu și a ținut o conferință de presă, spunând: „Eu mi-am cumpărat libertatea!”, numai după aceea opinia publică a aflat că a fost eliberat. El a declarat: „Uitați-vă, mie mi-au promis că la două luni de la pronunțarea sentinței mă eliberează – și, iată, m-au eliberat!”. Cu toate că el în dosar figura ca inculpat. El a săvârșit acel omor. În condițiile formale ale legii de procedură penală, Garbuz trebuia să primească o pedeapsă mai aspră decât Ilie. El însă a primit o pedeapsă foarte mică – dacă nu mă înșel, 4 ani de privațiune de libertate –, iar conform articolelor de lege, pentru un astfel de delict nici nu se prevede o pedeapsă atât de mică. După eliberarea sa, Garbuz putea să nu spună nimic, dar probabil că s-a gândit că va fi întrebat, odată și odată, cum de-a putut înșela oamenii și cum de i-a putut trăda pe cei care l-au ajutat atunci când i-a fost greu. Fiindcă el participa la ședințele Frontului Popular, dar nu era membru; acolo însă veneau mulți care susțineau ideile Frontului. Din moment ce Garbuz a fost eliberat și a fost lăsat să plece, rezultă că, din punct de vedere moral, Justiția are obligația de a reexamina acest dosar. Numai că la Tiraspol, din cei care conduc Transnistria acum, nimeni n-a ridicat această problemă, deoarece nimeni nu e interesat.

Totuși, autoritățile din Transnistria nu reacționează la luările de poziție ale organismelor din străinătate?

Autoritățile din Tiraspol ar fi reacționat și atunci și acum, dacă n-ar fi avut o susținere morală și materială din partea Moscovei. Aceste autorități însă nu sînt controlate de organele legitime, ci de Securitate, care activează prin încălcarea legii. Conducerea din Tiraspol este într-o mare măsură coruptă și are susținerea materială și morală din partea Moscovei. Acum, cei din conducere declară deschis că reprezintă un braț armat strategic al Rusiei. Ei neagă ecurile internaționale și speră că nu vor da socoteala. Pînă-n ziua de astăzi, situația nu prea s-a schimbat, iar oamenii sînt inuși în eroare.

Ilașcu a prevăzut că românii de peste Nistru vor fi lichidați ca etnie

Aș vrea să ne întorcăm la Ilașcu. Care este părerea dumneavoastră despre acest om?

Nu-l cunoscusem pe Ilie înainte de a mă implica în acest dosar. Dar în intervalul cît am lucrat împreună pe acest dosar (și spun am lucrat deoarece am avut întîlniri, cu toate că în prima fază, au încercat de multe ori să-mi impună să refuz apărarea lui), deci în intervalul cît l-am apărât, l-am cunoscut bine. Din cite am aflat din spusele soției sale, cu care m-am întîlnit de multe ori, din dialogurile cu el, din felul în care s-a comportat la judecată și în timpul anchetei, mi-am putut da seama că e un om cu o voință de fier și cu principii bine așezate, sănătoase. E un patriot adevărat, care de la bun început a văzut spre ce se îndreaptă jocurile politice. El a prevăzut că în urma instaurării acestei republici-fantomă, românii de peste Nistru vor fi maltratați, iar limba,

cultura și tot ce constituie esența neamului vor fi lichidate. Ilie Ilașcu a fost unul dintre primii care s-au ridicat prin luptă politică împotriva planurilor staliniste ale conducerii de la Tiraspol, fiind dovadă de inteligență, de patriotism, de voință, de caracter.

Cum explicați faptul că, deși condamnat la moarte, Ilașcu nu a renunțat la principiile lui.

Ilașcu a continuat să-și susțină principiile și după ce a fost condamnat la moarte, pentru că nu s-a gîndit la el personal, ci la românii din Transnistria care vor fi maltratați, iar în viitor, dacă se continuă politica actuală, ei vor fi distruși ca etnie. Sînt convins că numai acest fapt i-a dat puteri să reziste, și astăzi el continuă să fie pe aceeași poziție.

Ați avut discuții particulare cu el?

Spre sfîrșitul anchetei am avut ocazia de a-l întîlni în *tête-à-tête*, dar nu sînt convins că nu ne-a ascultat nimeni, pentru că Ilie a fost și este) strict supravegheat. Nu cred că am avut vreo discuție omenască (adică neinterceptată) cu el. Eu eram controlat și cînd intram, și cînd ieșeam, iar Ilie la fel. Controlul se făcea ca să nu pot transfera vreun document, vreo iscălitură, vreo scrisoare pentru el și să nu pot scoate de la dînsul nimic. În discuțiile pe care le-am avut, am găsit cu el o limbă comună, deoarece, din punct de vedere ideologic, împărțeam aceleași idei și cred că semănțele pe care le-am semănat atunci, în lupta aceea inegală cu autoritățile din Tiraspol, pe fundalul pasivității Chișinăului, vor da cîndva roade.

Ar fi putut influența în vreun fel Chișinăul mersul anchetei și al procesului?

Sînt sigur că autoritățile din Chișinău, dacă ar fi vrut, ar fi putut face mult mai mult. N-au făcut aproape nimic și s-au pronunțat pentru eliberarea celor din grupul Ilașcu după ce în România și în alte state a existat o reacție. Dacă ar fi să tragem o concluzie despre Ilie ca om, nu putem spune decât că e o natură foarte întregită. Ancheta aceasta stalinistă și judecata-farsă n-au putut să-l distrugă și sper că nici pe viitor nu îl vor distruge moral. Poate fizic, dacă va fi executat conform sentinței. Moral, însă, n-o să-l distrugă nimeni. El este închis singur într-o celulă, cu un regim foarte sever. Nimeni nu are acces la el. Eu, de pildă, n-am avut acces, cu toate că am făcut cîteva încercări să mă întîlnesc cu el. Însuși ministrul de Interne, după ce am făcut cîteva cereri de a mă întîlni cu Ilie, mi-a spus categoric că să-i mulțumesc că am scăpat ca prin urechile acului în timpul anchetei și în timpul ședinței judecătorești, că nu m-au lichidat fizic. Iar pe viitor, dacă vreau să mai exist, să mai trăiesc, să uit de cazul Ilașcu și să nu mai vin niciodată cu asemenea cereri. Deci, după proces, nu l-am mai putut întîlni, dar, din cite știu, își păstrează calmul și n-a fost ingenușecat. A rămas tot atît de demn și de întreg la suflet. Și cred că poate va veni vremea cînd îl vom vedea liber și o să aveți ocazia să vorbiți cu el – așa cum vorbiți cu mine acum – și o să vă dați seama că am avut dreptate.

Autoritățile transnistrene vor intrarea în CSI și chiar alipirea la Rusia

Ce se întîmplă acum în Transnistria, care este situația după algerile din Rusia?

Eu nu vreau să fac prognoze, dar ceea ce se vede pentru toți este faptul că, în Rusia, comuniștii au luat o majoritate bună; la fel Jirinovski și adepții lui, care totdeauna au susținut republica-fantomă nistreană. Pe viitor, sigur că se va pune problema recunoașterii Transnistriei ca un stat in-

dependent de către Rusia. Probabil că rezultatul alegerilor de la Moscova va influența nemijlocit alegerile din Transnistria, care vor avea loc la sfîrșitul lunii decembrie (n. red.: interviul a fost realizat înaintea alegerilor). Probabil că și în Tiraspol vor veni la putere comuniștii, care și acum sînt la putere, dar se vor radicaliza spre stînga. După alegerile acestea, se vor consolida grupările așa-numite patriotice, în frunte cu Iakovlev, unul dintre fondatorii Republicii Nistrene. Forțele comuniste și pro-comuniste s-au unit într-un bloc, în așa-numitul Bloc Patriotic, pentru recunoașterea Transnistriei ca stat independent și pentru încorporarea lui în CSI și în Rusia; acesta este scopul pe care și l-au propus direct. S-au adresat Moscovei cu cererea de a face parte direct din Rusia. Această radicalizare spre stînga se datorează mizeriei care există acolo. Atunci cînd s-a autoproclamat Republica Nistreană, erau multe uzine și fabrici, care reprezentau o treime din tot potențialul Moldovei. La acea vreme, nivelul de viață era puțin mai bun decît în Republica Moldova. Acum nivelul de viață a scăzut foarte mult. Deci, în urma acestor evoluții, se merge spre o sărăcire și mai mare a majorității populației. Nu vîd nimic optimist. La putere vin elementele declasate sau elemente bolșevice. Iar dacă vor cîștiga adepții lui Iakovlev, nu avem motive să sperăm în ceva bun. Pe tot parcursul existenței Republicii Nistrene, ei au format un bloc cu Mărăcuță și Smirnov; în ultimul timp, adepții lui Iakovlev au trecut în opoziție.

Deci Smirnov era mai moderat decît grupul Iakovlev?

Sigur. Adepții lui Iakovlev sînt categoric împotriva privatizării și se pronunță clar pentru restabilirea puterii sovietice și pentru unirea într-un singur stat. Sînteți la curent că Lebed, care a comandat Armata a 14-a și care a părăsit Transnistria, a căzut în dizgrație față de Graciov și față de alte forțe politice care acum se luptă pentru putere.

Cine a preluat conducerea Armatei a 14-a în Transnistria?

Armata a fost preluată de Ievnevic, care a găsit un limbaj comun cu Smirnov. Smirnov cu Mărăcuță sînt acum în aceeași tabără și, fățiș, și-au fixat ca scop transformarea armatei într-o forță pacificatoare. Numai că toată lumea știe că Armata a 14-a a participat de partea Transnistriei în conflictul militar cu Moldova și numai datorită forței Armatei a 14-a a fost capturat și Benderul, astfel încît nu a fost posibilă instaurarea legii constituționale în Transnistria. Armata a

14-a se numește acum Contingent limitat de forțe al Rusiei în Transnistria. Deci, prin transformarea acestor forțe în elemente pacificatoare, autoritățile doresc conservarea situației de acum, astfel încît acordul între Chișinău și Moscova de a retrage trupele din Transnistria să nu se mai împlinească niciodată. Se nutrește țelul de a împune Chișinăului să recunoască această zonă ca un stat aparte, formal fiind într-o confederație cu Moldova, iar peste 2-3 ani probabil că va avea tot dreptul, dacă o să fie legitimată această situație, de a ieși din componența Moldovei. De aceea, situația nu evoluează spre bine. Sperăm însă ca intervenția organizațiilor internaționale, a ONU, să nu fie în zadar.

Care este situația românilor din Transnistria la ora actuală?

Din punct de vedere material, e ca la toți: mizerabilă. La aceasta se mai adaugă și lipsa drepturilor elementare de conservare culturală, deoarece în Transnistria este strict interzisă predarea limbii în grafie latină. Nici un copil care vrea să învețe și să-și continue mai departe studiile superioare nu-și poate manifesta aceste aptitudini. Manuale nu sînt, pentru că cele pe care le oferă Chișinăul sînt refuzate din simplul motiv că, chipurile, acestea sînt în limba română, iar limba română nu poate exista pe teritoriul Transnistriei. Din acest punct de vedere, situația e mai grea decît în timpul puterii sovietice.

Domnule Voizian, ca să încheiem printro-o problemă legată tot de procesul-farsă de la Tiraspol, ce puteți spune despre stadiul legislației din Transnistria?

Socotesc că revizuirea procesului grupului Ilașcu este absolut necesară. Dar conform legilor de procedură penală, aceleași de pe vremea puterii sovietice, nu există vreun precedent de achitare a vreunui inculpat. Cu alte cuvinte, autoritățile nu greșesc niciodată. A existat un singur caz de achitare a nevinovatului, cînd dosarul a fost suspendat, dar atunci, după cîțva timp de la pronunțarea acestei sentințe, judecătorul a fost scos din funcție. În altă ordine de idei, de vreo opt luni există ordonanța 222 a lui Smirnov, care permite ca pe un motiv superficial, neîntemeiat, un om să fie reținut pînă la 30 de zile, fără a i se acorda dreptul la asistență din partea unui avocat. Această ordonanță antidemocratică e copiată de la Elțin, dar în Rusia a fost abrogată, în vreme ce în Transnistria se menține pînă în ziua de astăzi. Despre ce democrație este vorba și spre ce stat de drept ne îndreptăm? Pentru că grupul care deține puterea în Transnistria susține că vrea democrație și stat de drept.

Transnistria după referendum

Autoritățile din republica separatistă Transnistria au organizat duminică 25 decembrie 1995 un referendum, care a avut ca obiect confirmarea independenței față de Republica Moldova și intrarea în toate structurile CSI. După declarațiile lui Piotr Denisenco, șeful comisiei electorale, 82% din participanții la vot s-au pronunțat pentru Constituția elaborată la Tiraspol, care acordă unilateral Transnistriei statutul de stat independent. Referendumul a fost o sfidare a guvernului de la Chișinău, care a declarat inițiativa liderilor tiraspoleni drept ilegală și neconstituțională. Oficialii de la Moscova au dezaprobat la rîndul lor pozițiile separatiste ale transnistrenilor, dar pe de altă parte în Rusia există forțe politice însemnate care au sprijinit și continuă să-l sprijine pe liderul de la Tiraspol, Igor Smirnov. „Sîntem foarte recunoscători pentru sprijinul acordat statului nostru pînă acum de Partidul Liber Democrat (al lui Vladimir Jirinovski) și de către Partidul Comunist”, a declarat Grigori Mărăcuță, președintele parlamentului de la Tiraspol. Succesul electoral al celor două partide din Rusia a încurajat pe separatiști, care au primit de altfel, de-a lungul timpului, și un însemnat sprijin subteran din partea autorităților militare ruse. În practică, guvernul de la Chișinău nu mai exercită de cel puțin trei ani de zile nici o autoritate asupra regiunii din stînga Nistrului. Oferta președintelui Mircea Snegur – considerată de opoziția de la Chișinău drept un compromis inacceptabil –, aceea de a uni federații între Moldova și Transnistria, a fost respinsă la rîndul ei. Purtătorul de cuvînt al MAE rus a declarat că „Rusia consideră Transnistria o parte componentă a Republicii Moldova și tot ce se întîmplă acolo este o chestiune ce ține de treburile interne ale unui stat independent și suveran”. Afirmăție cel puțin încălcată în condițiile în care Armata a 14-a continuă să staționeze în stînga Nistrului, iar Chișinăul este lipsit de orice mijloace pentru a impune ordinea constituțională. (H.P.)

Anul economic '95

Reaccentuarea dezechilibrelor

Despre 1995 autoritățile de la București vor spune că a fost anul celei mai înalte creșteri a producției din perioada postdecembriștă. Preliminări statistice menționează o sporire a produsului intern brut (PIB) de aproape 6% și una aproximativ dublă a producției industriale.

Dar pentru criticii actualei guvernări, 1995 a fost, dimpotrivă, anul reaccentuării celor mai periculoase dezechilibre din economia românească, tocmai în contextul creșterii producției, stimulată nefericit prin politica economică promovată. Căci este vorba de o producție obținută, din atâtea și atâtea activități neperformante și deci de natură să genereze irosiri de resurse și disfuncționalități. Cel mai grav dezechilibru este în conturile externe, unde deficitul a depășit 1,6 miliarde dolari, ceea ce, echivalând cu peste 20% din exporturi, pune acute probleme de finanțare și de frinare drastică a importurilor.

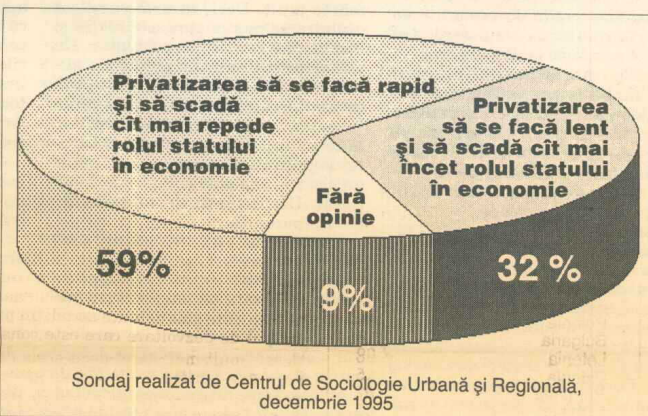
Cosmetizarea statisticilor

1995 este și anul celor mai profunde suspiciuni la adresa cifrelor statistice oficiale. Unele dintre acestea – îndeosebi cele privind prețurile – dovedesc o regretabilă tendință de cosmetizare a realităților, factor în sine generator de dezechilibre.

Dacă ar fi să ne luăm după statisticile oficiale, ar însemna – contrar celor ce de fapt doresc autoritățile guvernamentale să ne sugereze prin ele – că economia a acumulat timp de un an de zile atâtea dezechilibre, încât a ajuns, la sfârșitul anului, să stea pe o bombă capabilă să producă o explozie gravă. Să menționăm două cifre, care compară situația de la sfârșitul lunii octombrie (ultima pentru care există date definitive) cu cea existentă în urmă cu un an (adică la sfârșitul lui octombrie 1994). În acest răstimp – ne spun statisticile avizate de guvernul Văcăroiu –, prețurile la produsele de consum ar fi crescut cu numai 24,3%, iar salariul mediu net cu 51,2%. Deci ar fi intervenit o sporire a salariului mediu net real, nici mai mult nici mai puțin decât cu aproape 27%. Să vezi și să nu crezi! Românul mediu trăiește cu o pătrime mai bine decât în urmă cu un an, și el, bietul, nici nu știa! Credea, în mod fals, că trăiește chiar ceva mai prost!

Să acceptăm – evident, în principiu – că noi am avea o percepție emoțională, și deci deformată, și că viziunea rece și obiectivă ar apărea oficialităților. Corelarea cu alte cifre puse la dispoziție de aceleași statistici oficiale arată însă, fără echivoc, că respectiva sporire a salariului real nu are acoperire economică. Iată situația din industrie, unde de altfel se află grosul salariaților. În aceeași perioadă (octombrie '94-octombrie '95), productivitatea muncii – singura sursă a creșterii salariului real – s-a majorat în expresie pe salariat cu numai 21%, iar în expresie orară cu doar 17,5%. Și să avem în vedere că, statistic, „producția industrială” luată în calcul

productivității nu se referă doar la „valoarea adăugată”, adică la efectul economic propriu-zis, ci include consumurile de resurse materiale și, întrucât acestea reprezintă în mare parte consumuri antieconomice, chiar irosiri directe de resurse în producția pe stoc, nu poate deci constitui decât în mică măsură o bază efectivă pentru sporirea salariului real. De altminteri, prin comparație, creșterea menționată a produsului intern brut este nu întâmplător cu mult mai modestă decât cea a producției industriale și nu a avut în nici un caz dimensiunea care să fi permis sporirea cu peste o pătrime a salariului real.

Bomba salarială

De asemenea, creșterea în statistică a salariului real contrazice însăși politica guvernamentală în materie salarială. Guvernul a emis în primăvară o ordonanță de urgență pentru a cărei aprobare în Parlament a pus la bătaie toate bateriile disponibile. Această ordonanță, aplicabilă în întreg sectorul de stat (de altfel, copleșitor preponderent în economie), nu permitea – și pe bună dreptate! – creșteri de salarii decât în măsura unei părți din sporurile de productivitate a muncii. Din statistici reiese, dimpotrivă, că o asemenea condiție nu a fost respectată. Și atunci la ce bun tot tam-tam-ul cu ordonanța! Mai mult, ordonanța lega creșterile de salarii de indexările stabilite de către guvern în funcție de inflație. Potrivit guvernului însuși, indexările nu își propun să acopere integral sporirile de prețuri, ci maximum 75% din acestea. Statisticile ne arată o situație complet inversă.

Deci, dacă toate cele semnalate nu au fost respectate și guvernul a lăsat într-adevăr ca salariile să crească mult peste majorarea prețurilor, fără ca un suport economic să existe realmente pentru așa ceva, înseamnă că diferența lipsită de acoperire se va transforma rapid în inflație sau, altfel spus, că o explozie severă a prețurilor va interveni inevitabil în vederea echilibrării cererii și a ofertei.

Din fericire, dezechilibrul nu este atât de mare în realitate pe cât ni-l relevă statisticile. Tocmai pentru că

statisticile nu ne-au relevat realitatea de pînă acum în ce privește evoluția prețurilor. În mod absolut clar cifrele statistice privind inflația au fost înfrumusețate.

O politică inversă celei necesare

Această înfrumusețare – care acum se răzbuună – a făcut parte dintr-o politică economică ce a fost în 1995 aproape inversă celei care se vedea necesară. Era limpede că după stabilizarea macroeconomică – respectiv, temperarea inflației și stoparea degradingoladei necontrolate a leului – obținute în 1994 exclusiv pe baza unei politici monetare și bugetare restrictive, reforma trebuia să coboare la nivel microeconomic. Iar în măsura în care privatizarea și ajustările structurale în industrie nu erau întreprinse (așa cum a fost cazul), era strict previzibil că o relaxare a politicii restrictive, care nu se putea adresa selectiv doar segmentelor profitabile

inflația va putea fi în continuare diminuată dacă producția va crește. Adică, dacă banul mai disponibil și mai ieftin va fi absorbit într-o producție reală mai mare, acesta nu se va transforma în inflație. Supoziție, în principiu, corectă, dar nerealistă, luând în considerare conținutul menționat al acestei producții în sectorul neperformant al industriei.

Fapt este că, în baza acestei supoziții, s-a procedat la o nefericită țineră în frâu a inflației interne. Înainte de toate, prin menținerea artificială, vreme îndelungată, a cursului leului. Din motive politice și electorale, s-a acceptat, cu imprudență și miopie economică, să se cheltuiască rezerve valutare în susținerea cursului de schimb numai pentru ca o devalorizare a acestuia să nu oblige la o creștere a prețurilor interne. Mai mult, simțindu-se că presiunile sporesc, s-a apelat și la amintita măsură extraeconomică a cosmetizării cifrelor statistice privind inflația.

Redechilibrarea conturilor externe

Nu peste mult timp, însă, buba a spart – și încă acolo unde era mai rău, unde nici rost de păcăleală nu e și nici loc de întors nu prea este: în plățile externe. Banul mai disponibil și mai ieftin a fost masiv folosit pentru importuri (care au sporit amețitor, cu peste 45% numai în primele zece luni ale anului). Creșterea producției industriale, incluzînd-o pe cea păguboasă din sectoarele neperformante, s-a obținut, cu alte cuvinte, pe seama rezechilibrării severe a conturilor externe. Și, cînd au izbucnit, consecințele acestei rezechilibrări au impus o devalorizare abruptă a leului în noiembrie. Ceea ce se va întoarce acum asupra inflației interne.

Se evidențiază fără echivoc caracterul antiproduktiv și costisitor al oricărei tentative a autorităților de a se opune tendințelor economice, menținînd artificial în chingă prețurile interne și mai ales cursul valutar. Pentru că, pînă la urmă, economia își impune condițiile, și încă prin șoc! Iar în cazul în speță, vom avea o inflație mai pronunțată decât cea care ar fi decurs din adaptarea din timp la derulările, chiar dacă nedorite, din economie. O inflație mai mare în realitate, indiferent de cea din statistici!

IMPORTANT

Facem apel la abonații noștri să renunțe la abonamentul încheiat la oficiile poștale. Aceste abonamente, realizate de fapt prin intermedierea RODIPET-ului, creează tot mai multe probleme redacției, deoarece RODIPET plătește cu tot mai multă întârziere banii datorai revistei. În consecință, s-ar putea să ne vedem obligați a înceta expedierea abonamentelor încheiate în acest fel, pînă la plata sumelor restante. Vă rugăm să vă abonați prin scrisoare adresată direct redacției sau, după caz, personal la redacție (vezi modalitățile de abonare în pagina 2). Avantaje: serviciu prompt; cost mai mic; reduceri speciale.

Publicăm mai jos lista librăriilor din țară în care găsiți în fiecare săptămînă revista „22”

- Arad – C&M Anticariat, Str. Lucian Blaga nr. 2-4, tel. 057/21.77.49
- Bacău – Librăria Humanitas, Str. N. Bălcescu nr. 12, tel. 034/14.60.42
- Brașov – Bibliopola (în incinta Agenției Teatrale), Str. Republicii nr. 4, tel. 068/14.41.38
- Oradea – Librăria Concordia, Piața Magnoliei, tel. 059/43.68.46, 43.68.47
- Piatra-Neamț – Librăria Humanitas (în incinta Galeriiilor de Artă „Lascăr Vorel”), Str. Ștefan cel Mare, tel. 033/21.20.15
- Sibiu – Librăria Humanitas, N. Bălcescu nr. 16, tel. 069/21.14.34
- Tîrgu-Mureș – Librăria Humanitas-Palas, Piața Trandafirilor nr. 57, tel. 065/16.78.63

DANIEL DĂIANU

Dilemele integrării economice europene „Chestiunea țărilor post-comuniste“

Din episodul trecut: • zidurile de apărare ale „fortăreței Europa” sînt reale • Vestul concepe țările est-europene ca zone relativ instabile și „contaminante” • sprijinul acordat Estului este mult inferior față de ceea ce ar fi necesar pentru accelerarea reformelor •

Protecționismul UE îngrijorează țările din Est

Situația economică este un alt factor care nu poate fi trecut ușor cu vederea atunci cînd discutăm despre evoluția politicilor economice naționale. Poate guvernul spaniol să fie indiferent față de o rată a șomajului care la începutul anilor '90 depășise 20%? Sau să luăm ultimele guverne franceze, indiferent de culoarea lor politică, pentru care șomajul a căpătat o importanță din ce în ce mai mare, dacă nu chiar primul loc pe lista priorităților politice. Rata înaltă a șomajului complică obiectivul strategic de stabilire a unei monede unice. Totodată, șomajul înalt face ca guvernele occidentale să privească cu mefiență concurența pe care o reprezintă țările cu mina de lucru ieftină din Europa de Est.

La fel, situația economiilor est-europene va justifica (sprijini), sau nu, intenția lor de a deveni membri ai Uniunii. Dacă este atât de greu pentru economii de piață relativ avansate (cum ar fi Italia, Spania și chiar Marea Britanie) să facă față cerințelor disciplinei de politică economică din cadrul UE, este ușor să ne închipuim ce s-ar putea întâmpla în cazul țărilor care au șanse mari să înregistreze rate ale inflației ridicate și să se confrunte cu deficite bugetare mari, din cauza unor presiuni sociale puternice¹. Este realist să presupunem că țările est-europene s-ar putea supune rigorilor financiare și monetare ale Uniunii? Sau poate că trebuie să gîndim că Uniunea va căpăta o geometrie variabilă și, prin urmare, țările est-europene se vor putea alătura grupului „slab” sau vor forma un grup „mai slab” în sine? Dar chiar și în acest caz este de intuit că numai țările est-europene cu realizările mai bune ar avea șanse reale să facă față presiunilor concurențiale pe care le presupune apartenența la Uniune – mai precis, obligația de a nu folosi rata de schimb (devalorizare) ca mijloc de protecție. Protecționismul UE față de țările est-europene nu le ajută pe cele din urmă să-și avanseze reformele economice, nu le sporește capacitatea de a se descurca în eventuala calitate de membri². Sînt puține argumente economice solide care să justifice sensibilitatea ridicată a țărilor UE față de comerțul cu Europa de Est³.

Evoluția divergentă a economiilor europene complică procesul de integrare

Din păcate, tendințele prezente nu induc optimism în ce privește situația economiilor europene și, în consecință, schimbări pozitive de comportament. Două aspecte sînt de semnalat în acest context. Unul se referă la situația fiecărei economii, care exprimă relația cu procese ce au loc pe continent și în lumea întreagă. După cum am arătat, Europa ca întreg face revelația unei probleme de vitalitate (competitivitate), care este de înțeles într-un sens mai larg – deci nu numai în legătură cu dinamica comerțului. În al doilea rînd, evoluția divergentă a economiilor europene face mai dif-

Tabel 2

Salariile lunare medii în țări post-comuniste (dolari SUA/lună)

Slovenia	421
Ungaria	317
Cehia	221
Slovacia	201
Polonia	194
Bulgaria	114
Letonia	98
Estonia	85
România	82
Lituania	65

Sursa: Date OECD și FMI citate în Raportul privind tranziția, BERD, 1994, p. 135

• Salariile nominale lunare, în dolari, la ratele de schimb în vigoare, se bazează pe veniturile medii din trimestrul III, 1993.

cilă coordonarea politicilor economice și, de aceea, poate complica procesul de integrare pe măsură ce divergențele se adîncesc; poate încetini (împiedica) extinderea Uniunii spre Est.

Politica Agricolă Comună (CAP) se opune liberalizării importurilor dinspre Est

Structura sectorială a economiilor naționale explică, de asemenea, existența diferitelor sensibilități față de presiunile externe. Foarte grăitor în această privință este cazul agriculturii, dar putem adăuga și alte sectoare, cum ar fi industria oțelului și cea textilă. Nu este nevoie să spunem că economiile occidentale, unde agricultura și industriile „apuse” dețin o pondere însemnată, au o înclinație mai mare să ceară la Bruxelles adoptarea sau menținerea de măsuri protecționiste și sînt mai intransigente în ceea ce privește negocierile. Dacă ne gîndim că Politicii Agricole Comune (CAP) îi revine mai mult de jumătate din bugetul Uniunii, devine limpede forța lobby-urilor implicate și motivul pentru care există o opoziție atât de aprigă față de liberalizarea importurilor dinspre Europa de Est. Și acest lucru se întîmplă în ciuda recunoașterii larg acceptate de politicieni că este o nevoie acută de revizuire a CAP.

Dintr-o perspectivă opusă, se poate susține că presiunea comerțului cu produse agricole, exercitată de Est,

este într-un fel oportună și că acum avem ocazia să cuplăm cele două imperative (deschiderea piețelor pentru importurile est-europene și reforma CAP) pe un plan mai larg. Dar și aici apare un compromis evident, care este dureros pentru politicieni. Pentru a-l soluționa, este nevoie de o inițiativă politică îndrăzneată, introdusă într-un pachet amplu de măsuri.

Rolul geografiei – Germania și țările mediteraneene

Geografia este importantă în Europa. Geopolitica joacă un rol însemnat pentru înțelegerea țelurilor și motivațiilor țărilor. De exemplu, în cazul Germaniei, vecinii din Est prezintă un mare interes strategic, din toate punctele de vedere. De aceea, Bonn-ul neapărat accelerează primirii lor în UE. După cum declara un cunoscut ziarist german, care este de asemenea și un reputat expert în problemele europene, „Cea mai urgentă sarcină este stabilizarea hinterland-ului Germaniei din Europa Centrală”⁴. În această privință, Germania poate juca o carte puternică: vecinii săi din Est sînt „europeni” și UE s-a angajat deja politic pentru intrarea lor, pînă la urmă, în Uniune.

Și, în termeni pur economici, vecinii est-europeni ai Germaniei sînt atractivi; iar comparațiile nu sînt neapărat defavorabile în raport cu țările mai puțin dezvoltate (din sud) din UE. Un articol apărut în cea mai importantă revistă germană de politică externă menționează diferite elemente care ar face din Europa de Est – mai ales grupul Vișegrad – o zonă preferată de interes economic⁵. Aceste elemente sînt definite astfel: un potențial de dezvoltare care este considerat „mult mai mare” decît acela din regiunile periferice ale UE de astăzi, proximitatea geografică, calificarea forței de muncă și nivelul de cercetare științifică și educație, o structură de producție care este „mult mai avansată decît cea a membrilor sudici ai UE” și un nivel foarte scăzut al salariilor⁶ (vezi Tabelul 2). Același ziarist german consideră că țările Europei Centrale, „mai ales Cehia și Slovacia, sînt „Mexicul” Germaniei: aproape geografic și cu o forță de muncă ce oferă rate înalte de productivitate la aproape o zecime din nivelul de salarii din Germania. Piețele lor sînt ideale pentru penetrare”⁷. Cifre recente care ne stau la dispoziție sprijină această viziune. Astfel, în conformitate cu date furnizate de una dintre celei mai mari bănci germane, Commerzbank, peste o treime din comerțul cu mărfuri desfășurat de Europa Centrală și de Est cu statele OECD se face cu Germania⁸. Aceeași sursă menționează că, în 1994, exporturile Germaniei către

țările grupului Vișegrad au fost în valoare de 28,5 miliarde de mărci germane, ceea ce înseamnă cu 15% mai mult decît livrările sale către Asia de Est; corespunzător, 9% din investițiile directe ale Germaniei au fost făcute în acele patru economii, spre deosebire de doar 0,5% în 1989.

Cineva poate ușor imagina un scenariu conform căruia Germania va extinde și aici legăturile economice cu acești vecini din Est⁹, spre marea frustrare a altor membri ai UE. Dacă o astfel de mișcare geopolitică și geoeconomică va avea loc, aceasta va avea implicații majore pentru evoluția viitoare a Europei, pentru distribuția puterii economice (și implicit, politice) pe continent, între grupuri de țări. Un astfel de scenariu ar câștiga în probabilitate de realizare dacă procesul integrării europene s-ar împotmoli sau ar încetini din cauza marilor diferențe conceptuale și de strategii privind procesul de adîncire.

Nu același lucru se poate spune despre situația geopolitică și geoeconomică a membrilor mediteraneeni ai Uniunii; aceștia se tem de presiunile concurenței pe care ar reprezenta-o noi membri cu nivel scăzut de salarizare și se simt tot mai mult amenințați de destabilizarea ce are loc la hotarele de nord ale Africii. Se pot detecta și aici compromisuri posibile și dileme. Este evident că percepțiile și interesele diferite ale Franței, Italiei și Spaniei pe de o parte și ale Germaniei și unor țări nordice pe de altă parte, referitoare la amenințările la securitatea Europei, vor constitui un subiect major de controversă pentru anii care vin.

(Continuare în numărul viitor)
Fragment din lucrarea *Vitalitate și viabilitate economică. O dublă provocare pentru securitatea Europei, în curs de apariție la editura Peter Lang, Hamburg.*

NOTE

¹Cehia este o excepție care nu modifică tabloul general.

²După cum au remarcat doi specialiști unguri, „protecționismul mărunț” practicat de Uniunea Europeană împotriva exporturilor din afara UE, inclusiv din economiile în curs de transformare care s-au încheiat acorduri de asociere, dă naștere la multă îngrijorare. (László Valki și László Csaba, 1994, p. 45).

³Vezi, de asemenea, Jim Rollo și Alasdair Smith, 1993.

⁴Josef Joffe, 1994, p. 34.

⁵J. Noetzold, 1995.

⁶Costurile de salarizare în Polonia și Cehia reprezintă, în mare, 7% din nivelul practicat în Germania, în timp ce se realizează, în mare, 50% din productivitatea germană (Noetzold, 1995, p. 19).

⁷Josef Joffe, *Idem*.

⁸The Economist, 14 iunie 1995, p. 12.

⁹Intr-un cadru pe care Josef Joffe îl numește „O sferă mai largă de co-prosperitate central-europeană” (1994, p. 43).

TALK-SHOW-uri LIVE

un radio actual

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

Telefon: 637 531 900 / 637 536 455

În fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00:

Luni:
Război și pace – Mihai Tatulci

Mărti:
Câinele de pază – Cornel Nistorescu

Miercuri:
Punct și virgulă – Carmen Bendovschi

Joi:
Fiți întreprinzători – Teme economice

Vineri:
Taxiul de noapte – N.C. Munteanu

ANDREI OIȘTEANU

Stigmatul etnic

Paul Goma versus Lucian Pintilie

La jumătatea anului trecut, revista franceză *La Vie* (nr. 2.546/16-22 iunie 1994, p. 29) a publicat un interviu cu Lucian Pintilie și o prezentare a filmului său *O vară de neuit* – un film avînd ca subiect confruntările interetnice din Cadrilater, după 1913, cînd regiunea a intrat în componența României.

„Sînteți născuți în 1933 – spune interlocutorul regizorului român – într-o regiune multietnică. Ce amintiri păstrați de acolo?” Amintindu-și de cetățenii de origine germană deportați în 1940 din sudul Basarabiei (este vorba de urmașii nemților cu care rușii au colonizat Bugeacul în prima jumătate a secolului al XIX-lea), Lucian Pintilie le asociază imaginea cu cea a „evreilor care purtau steaua galbenă și care măturau străzile Bucureștiului cu un an mai tîrziu (deci în 1941 – n. A.O.). În ura mea viscerală față de orice fel de discriminare – aveam pe atunci șapte ani –, imaginile acestor nemți și ale acestor evrei s-au estompat, dar nu s-au amestecat niciodată. De atunci am rămas total insensibil la orice fel de excitație naționalistă”.

Într-o pagină de jurnal, datată 15 septembrie 1994 și devenită o pagină din romanul *EVADAM* (apărută în revista ieșeană *Timpul*, nr. 10/octombrie 1995, p. 3), Paul Goma comentează acest episod în stilul său inconfundabil:

„Știam – din cele știute – că, în România, evreii suferiseră persecuții (am fost printre primii care, povestind «amintiri din copilărie», vorbeam de ceea ce reținusem, în Basarabia, la vârsta mea, despre soarta evreilor), dar nu purtaseră stea galbenă. Nu, în România purtaseră altele... cruci... Și uite-l pe Pintilie care vede – el fiind un profesionist al vizualului. Vede stele galbene! (...) Ieri am rugat-o pe Ana să o întrebe pe matusa ei, Luiza Năvodaru – și evreică și... oarecum mai în vîrstă decît Pintilie și buceureșteancă de cîteva generații – dacă evreii au purtat, în România, stea galbenă în timpul războiului... Răspunsul a fost: nu. Acum, dacă l-ai incolți pe Pintilie, el ar ride (galben, dar ris) și ar zice: «Așa-mi aduc eu aminte...». Iar cel din față nu i-ar atrage atenția că nu-și poate aduce aminte o invenție”.

Nu mă interesează acum polemicele pe diverse teme dintre Paul Goma și Lucian Pintilie, dar anume acest subiect – fiind suficient de interesant și de important – merită cîteva precizări, pentru a-l scoate din zona ambiguită a „amintirilor din copilărie”. În acest scop, fac apel la excelența și foarte utila culegere de documente juridice alcătuită de Lya Benjamin: *Evreii din România între anii 1940-1944, vol. I, Legislația antievreiască*, Ed. Hasefer, București, 1993. Prin *Decretul-lege* din 8 august 1940, semnat de generalul Ion Antonescu, evreii din România erau obligați să efectueze muncă forțată, iar prin *Regulamentul* din 12 iulie 1941, semnat tot de Conducătorul Statului Român, se făceau unele precizări: „În toate cazurile (de munci obligatorii – n. A.O.), evreii vor purta hainele lor civile (...). Ei vor avea pe brațul stîng o brasară de culoare galbenă, lată de 10 cm (...)” (*Idem*, p. 159). Probabil că de aici decurge con-

fuzia lui Lucian Pintilie.

Ulterior, la mai puțin de două luni, Ministerul Afacerilor Interne a emis *Circulara* nr. 8.368 din 3 septembrie 1941, prin care erau anunțați prefectii de județe că toți evreii din România (bărbați, femei, copii) trebuiau să poarte ca semn distinctiv o stea galbenă cu șase colțuri, cusută pe haină în partea stîngă a pieptului. Evreii creștinați nu erau obligați să poarte acest stigmat. (*Idem*, p. 332). (Era, mai mult ca sigur, un ecou al *Decretului* similar, emis în Germania la 1 septembrie același an.) Peste doar cîteva zile, însă, printr-o telegramă-fulger din 8 septembrie 1941, același minister – din ordinul aceluiași Ion Antonescu – a anulat ordinul anterior privind obligația evreilor de a purta steaua galbenă (*Idem*, p. 339). Se pare că această abrogare grăbită s-a datorat (și) unei audiențe la Ion Antonescu (cîndva între 4 și 7 sept. 1941) a președintelui comunității evreiești, W. Filderman. Rămîne să ne întrebăm dacă au contat (numai) argumentele aduse de liderul comunității evreiești și – dacă da – care au fost acestea. Lya Benjamin va reveni asupra acestei probleme în al doilea volum al lucrării amintite, care va apărea în prima parte a anului 1996. Totuși, ordinul nu a fost abrogat pe întregul teritoriu aflat sub administrație românească. Mai ales în orașele moldovenești și bucovinene (Bacău, Iași, Botoșani, Cernăuți etc.), evreii au continuat să poarte acest stigmat etnic pînă în 1944.

Evident, situația din Transilvania de nord – aflată din 1940 sub administrație maghiară – a fost complet diferită. La 5 aprilie 1944, imediat după ocuparea Ungariei de către trupele germane și după instaurarea guvernului Sztójay (22 martie 1944), a fost emisă o ordonanță guvernamentală privind obligativitatea purtării de către evrei a stelei galbene cu șase colțuri. A urmat o cascadă de ordonanțe antievreiești: confiscarea întregii averi, interzicerea oricărei activități intelectuale, comerciale sau industriale, deportarea evreilor în capitale de județ, internarea lor în ghetouri etc. Totul s-a desfășurat fulgător: între 16 mai și 3 iunie 1944 au fost deportați la Auschwitz 151.180 de evrei din Transilvania de nord; în 1945 s-au mai întors doar 15.769 (adică 10,4%).

De fapt, acesta este un scenariu recunoscut de-a lungul secolelor. De regulă, cînd s-a impus unei minorități etnice (sau confessionale) purtarea unui semn distinctiv dezonorant a fost primul simptom că majoritatea îi pregătește acesteia aplicarea uneia dintre măsurile radicale: convertire forțată, expulzare sau masacrare.

Stigmatul Evului Mediu

Nu naștii secolului al XX-lea au fost aceia care au inventat stigmatul etnic (sau confessional). Cea mai veche atestare documentară de acest gen coabază la începutul secolului al VIII-lea, cînd califul Omar al II-lea (717-720) a decretat ca toți *dhimis-ii* (credincioșii de rangul al doilea: evreii și creștinii) să poarte un semn distinctiv de culori diferite: evreii o centură galbenă, creștinii una albăstră. Acest edict a fost reinstaurat în 850 de califul al-Mutawakkil (847-861) și a durat secole după aceea.

În jurul anului 900, emirul Siciliei a dispus ca toți evreii din insulă să poarte un semn în formă de mîgar, iar creștinii unul în formă de porc.

În Europa, stigmatul (din gr. *stigma* = „cicatrice”, „semn infamant”) nu a fost de la început aplicat pe criterii etnice sau religioase, ci pentru a înfiera sclavii, ocașii sau bolnavii incurabili (leproșii, de exemplu, sau nebunii). Dar spiritul cruciadelor și-a cerut drepturile. Traversînd multe provincii necunoscute, cruciații nu aveau timp să-i caute pe cei care împărțeau religii diferite. Aceștia trebuia să arate diferit. Altfel, de unde să știe pe cine să convertească, pe cine să expulzeze, pe cine să ucidă? În secolul al XII-lea sînt atestate primele forme de stigmatizare etnică sau confessională în Europa de vest (niciodată în zona creștin-ortodoxă a continentului). Dar abia papa Inocențiu al III-lea (inițiator de cruciade) și *Conciliul al 4-lea din Lateran* (Roma, 1215) au „instituționalizat” acest tip de stigmatizare. În diverse forme, acesta va supraviețui în Europa occidentală pînă la Revoluția franceză. Preluînd ceea ce era de preluat și schimbînd ceea ce era de schimbat din edictul lui Omar al II-lea, *Canonul 68* adoptat de *Conciliul* stipula următoarele: „*tot timpul și în toate provinciile creștine, evreii și sarazinii, de ambele sexe, vor fi însemnați, deosebindu-se de ceilalți oameni prin felul cum sînt îmbrăcați*”. Se lăsa la libertatea

Teologi creștini (stînga) și evrei (purfînd pălării conice) într-o dispută doctrinară – gravură germană din secolul al XV-lea

„provinciilor creștine” alegerea forme și culorii semnului dezonorant. În Franța și Italia s-a încetățenit purtarea unei rondele (fr. *rouelle*, lat. *rota*), o bucată rotundă de stofă galbenă, apoi roșie, ca semn infamant pentru evrei. Miniaturile din epocă îi prezintă purtîndu-și stigmatul la centură. La începutul secolului al XIV-lea, în cartea sa *Practica* (inchizitorului), Bernard Gui – care oficia la Toulouse – explica forma acestui semn prin forma ostiei pe care evreii ar profana-o.

După ce, în 1242, a confiscat și a incendiat, în Place de Grève din Paris, 24 de cruce pline cu *Talmud*-uri, Ludovic al IX-lea (un alt fervent cruciat, sancționat pentru zelul său creștin) a stabilit în 1269 obligația evreilor din Franța de a purta la *rouelle*. Este începutul sfîrșitului. În 1306, Filip cel Frumos îi spoliază și-i alungă de evrei. În 1322 și, respectiv, 1394 sînt atestate al doilea și, respectiv, al treilea val de expulzări ale evreilor din Franța. Una dintre principalele direcții de refugiere a fost spre sud, în Spania, unde – de la începutul secolului al XV-lea – au fost obligați să poarte același tip de stigmat. Este o zonă și o perioadă în care încă se mai credea că „problema evreiască” putea fi rezolvată prin convertire forțată. Cu crucea într-o mînă și sabia într-aminouă,

inchizitorii spanioli năvăleau în cartierele evreiești (*juderías*) strigînd: „*Botezul sau Moartea!*”. Unii evrei au ales cristelnița. Alții sabia. Ceilalți au fost expulzați din Spania (în 1492) și ulterior din Portugalia (în 1497).

Miniaturile englezești din secolul al XIII-lea îi prezintă pe evrei purtînd un stigmat specific: *tabula*. De data aceasta, o emblemă sacră pentru mozaism (tablele de piatră pe care Dumnezeu a scris *decalogul*) este transformată într-un semn dezonorant. Este vorba de o bucată de pînă decupată în forma clasică a tablelor legii: două dreptunghiuri alăturate, cu marginile de sus rotunjite. Și în acest caz impunerea stigmatului este un semn de alarmă care anunță persecutarea evreilor: din Anglia ei au fost alungați la sfîrșitul aceluiași secol XIII (în 1290).

În spațiul germanic și limitrof, semn distinctiv purtat de evrei a fost o pălărie țuguată de culoare galbenă (verde în Polonia), semănînd cîteodată cu o pilnie răsturnată, altădată cu un con (germ. *Judenhut*, lat. *pileus cornutus*). Cea mai veche atestare este o miniatură din lucrarea *Hortus Deliciarum*, realizată în 1175 de Herrad din Landsberg, reprezentînd cîteva evrei (*Judei*), purtînd *pileus cornutus* și fiind torturați de diavoli în flăcările Infernului.

Pălăria conică a fost un stigmat pe care inchiziția îl pune pe creștetul „necredincioșilor” (vrăjitoare, eretici), atunci cînd erau expuși în public: la procesiuni dezonorante sau la arderi pe rug. De altfel, pălăria conică a rămas pînă astăzi un accesoriu tipic pentru costumul „vrăjitoarei” de circ, de carnaval sau de desene animate. Pentru mai multă siguranță, în secolul al XV-lea, bărbații evrei au fost obligați să poarte – pe lîngă *Judenhut* – rondela de stofă galbenă (*rota*); iar femeile, clopoței la poalele rochiilor: un stigmat sonor, asemănător cîrîtoarelor pe care le foloseau leproșii.

Fiind considerați „leproși spirituali”, evreii trebuia să fie însemnați și astfel izolați, pentru a se preveni contaminarea creștinilor. Acuzați de provocarea epidemiilor și calamităților, de otrăvirea fîntinilor și de profanarea ostiilor, de omorirea rituală a copiilor creștini, evreii erau obligați să poarte însemnele infamiei pentru a putea fi ocoliți, alungați sau torturați în flăcările rugurilor, nu numai în cele ale Infernului.

Semn al infamiei – semn al mîndriei

Unul dintre titlurile de onoare „Drepti ai popoarelor” – acordate de Statul Israel celor care i-au ajutat pe unii evrei să scape de tragica soartă care le-a fost impusă în Europa anilor 1939-1945 – a fost oferit regelui Danemarcei, Christian al X-lea (1912-1947), ca reprezentant al poporului danez. Cînd, în 1941, autoritățile germane i-au obligat pe evrei să poarte steaua galbenă cu șase colțuri, suveranul danez a fost primul care și-a cusut-o pe haine, în dreptul inimii. Alți cetățeni ai Danemarcei, tot ne-evrei, i-au urmat exemplul. Nu a fost doar un superb gest de solidaritate simbolică, un act civic abstract, de valoare pur etică. A fost și un mod ingenios și foarte eficient de ajutor concret, ceea ce – în situația dată – era mult mai prețios. O obligație a minorității a fost transformată într-un drept al majorității; un semn al infamiei a fost transformat într-un semn al mîndriei. Cînd toată lumea poartă un semn distinctiv, dispare distincția însăși. Mecanismul discriminării și al terorii este, dacă nu blocat, cît puțin frînat. Și din acest motiv, în Danemarca au murit doar 120 de evrei. De regulă, sistemele groazice și monstruoase devin vulnerabile în fața praștiei unei idei simple și ingenioase.

AL. PALEOLOGU

Despre irelevanță

Simt totuși nevoia să aduc câteva precizări.

Prima o cer mai curînd decît o aduc. D-l Andreescu scrie că prefer să mă „concentrez pe stupiditatea europenilor (subliniat în text și pus între ghilimele, n.m.) decît pe succesele lor”. Mărturisesc că nu-mi amintesc unde și în ce context am putut folosi această sintagmă: nu numai că sînt, cum am spus, europocentrist, dar, de bine de rău, sînt și eu european, măcar genetic. Am putut vorbi de stupiditatea unor europeni, sau poate cu nuanță ironică, retorică sau mai știu eu cum. Cît despre succesele europenilor, despre asta am vorbit toată viața, atît în texte tipărite cît și în conferințe, con-vorbiri sau în orice formă de manifestare. Dar îmi sună nu știu cum un astfel de reproș: culpa de a nu elogia „realizările”. Îmi amintesc și de schița lui Caragiale, *Karcaleki*, în care un publicist din vremea Regulamentului Organic e drastic sancționat pentru a nu fi relevant inovația cu introducerea la teatru a luminărilor de spermanet! D-l Andreescu înțelege probabil prin „succesele” europenilor nu formidabilele lor performanțe civilizatorii, culturale, politice, vreme de mai mult de un mileniu și jumătate, ci reușitele „structurilor” europene din ultimele decenii. Dar dacă Europa nu era ceea ce este, cu istoria ei cu tot, nu cred că s-ar fi gîndit cineva să organizeze aceste „structuri”. (Obsesie istoricistă, de „umanist”, evident!).

Acum, înainte de a încheia, voi încerca să limpezesc chestiunea naționalismului. Distincția între un naționalism „rău” și unul „bun” nu mi se pare valabilă. Eu nu am vorbit de un naționalism bun, ci de unul necesar. Eu nu accept vreo „doctrină” naționalistă, deși de la cea stupidă a unui N. Roșu pînă la cea seducătoare a lui Jacques Bainville există un evantai doctrinal destul de variat. Nu accept atare doctrină pentru că nu accept naționalismul ca o atitudine perpetuă. În țările Europei de Est, unde societatea a fost supusă sistematic unei extirpări a conștiinței naționale, prin falsificarea nu numai a istoriei, ci a tuturor valorilor, atît naționale cît și universale (adică europene), problema fundamentală e cea a însănătoșirii. Terapie de șoc sau terapie graduală? În domeniul economic cred că mai eficientă e terapia de șoc, cum s-a dovedit în cazul Cehiei. În privința mentalității, unde sechelele comunismului se arată mult mai grave decît credeam în 1990, terapia cred că nu poate fi decît graduală. În terapia aceasta își are locul un naționalism temporar, non-pasional, pragmatic, relativist și debonar (îndărătnicia mea „formația umanistă” mă îndeamnă să invoc încă un irrelevant: Montaigne).

La începutul celui de-al doilea articol din serialul său *versus Bobcinski & Dobcinski* (adică Paler și Paleologu: așa s-ar părea că ne vede), domnul Andreescu pune această ciudată întrebare: „are naționalismul românesc de întîmpinat astăzi oprirarea sa de către alte identități?”. Nu „naționalismul românesc”, ci societatea românească se află sub efectul, din neferi-

cire vedem că durabil, nu al oprirării de către una sau mai multe „identități”, ci al groaznicei mutilări morale de care am pomenit ceva mai sus. Mă mir că d-l Gabriel Andreescu nu a acordat atenție punctului de vedere al profesorului Geremek, menționat de mine în articolul *Pacta sunt servanda...*

Mă mir de asemeni că d-l Andreescu ocupă zadarnic spațiul tipografic al unei întregi coloane de revistă ca să-mi explice o carte celebră a lui Jacques Le Goff în care nu e nici măcar tangențial vorba de tema disputei noastre. Cum zicea Maiorescu: „nu e în chestiune!”. Eu mă refeream la un interviu acordat de istoricul francez lui Ion Pop, apărut în nr. 45-46 din 1994 al *României literare*. Văd că i-a scăpat d-lui Andreescu. Firește, nimeni nu poate urmări tot ce apare. E vina mea

• am putut vorbi de stupiditatea unor europeni. Cît despre succesele europenilor, am vorbit toată viața • nu un naționalism bun, ci unul necesar pentru că în țările Europei de Est societatea a fost supusă sistematic unei extirpări a conștiinței naționale, prin falsificarea nu numai a istoriei, ci a tuturor valorilor, atît naționale, cît și universale (adică europene) • last but not least, chestiunea Basarabiei •

că nu am făcut trimiterea. Dar din succinta mea relateare reiese explicit că era vorba pe larg despre două moduri de naționalism, unul rău (fără ghilimele) și altul „legitim”. Nici o legătură cu cartea *Pour un autre moyen âge* (decît vecinătatea cu pasagiul meu despre exclamația „mentalitate de Ev Mediu la sfîrșit de secol XXI” care, cu toate explicațiile contextuale pe care mi le servește d-l Andreescu, nu rămîne mai puțin așa cum am perceput-o). Mai trebuie să spun că niciodată, nici în acel articol și nici în alte scrieri, nu am „susținut” un Ev Mediu „metafizic” (așa ceva nici nu a existat).

Domnul Gabriel Andreescu m-a citit, dacă nu pripit și neatent, atunci „selectiv”, nerețînînd pasagi care nu confirmă afirmațiile domniei sale. Nu le voi aminti pe toate. Doar unul: „În condiții normale acest discurs (naționalist, n.m.) nu ar fi fost necesar din partea opoziției. El e însă necesar și legitim la națiunile traumatizate de această jumătate de secol de spălare comunistă a creierilor... (etc.)”. I se par normale domnului Andreescu condițiile în care ne aflăm?

Și, iarăși *last but not least*, chestiunea Basarabiei. Admit, firește, că domnul Andreescu are o părere nu foarte bună despre capacitățile mele intelectuale. Nu părerea mea despre mine (părere destul de critică, îl rog să mă creadă, fiindcă îmi cunosc limitele – desigur nu pe toate – și fiindcă am observat și la alții mai grozavi și știu cît de inconstant și parțial funcționează inteligența), nu părerea mea despre mine o poate infirma pe a domniei sale. Dar să mă creadă așa de idiot încît să-mi închipui că problema Basarabiei și Bucovinei se poate rezolva prin acțiune militară sau pe cale de negocieri bilaterale în situația actuală, mi se pare totuși exagerat. Și eu cred, ca orice om cu capul pe umeri, că atare ipoteze sînt aberații.

Dar cine, teafăr la minte sau nu, își putea imagina în timpul primului război mondial și în plin dezastru că la urmă ne vom trezi și cu Basarabia și cu Transilvania? Este o mare suficiență și chiar lipsă de luciditate să te crezi capabil de a epuiza rațional toate ipotezele posibile. Evident, *rebus sic stantibus*, nu se întrevode o soluție. Dar a ratifica deliberat această situație, sau, mai rău, a renunța definitiv, interzicînd perpetuarea memoriei, declarînd ilicit termenul de Patrie-Mamă ca echivalent cu agresarea frontierei și „minoritate etnică români de acolo, a pretinde că un Stat suveran își poate permite să-și boteze limba cum poțeste, în disprețul lingvisticii, – văd cu stupeoare că cineva poate afirma că acestea nu sînt aberații.

Repet: Dreptul, fie el și internațional, nu poate valida in justiția fără a-și pierde calitatea de a se numi Drept. Tratatul, mai ales cele de pace, sînt de regulă injuste și de aceea sînt de regulă caduce și denunțate îndată ce lucrul acesta e posibil, oricît de tîrziu. Tratatul de la Paris din 1947 este cel mai prost Tratat din istoria modernă. Trebuie să avem curajul de a declara aceasta sus și tare. Tratatul de la Paris, dintr-un nefiresc spirit de „echitate” pentru „sferele de influență”, a tăiat țări și subcontinente în două, aplicînd *ad litteram* pilda judecății lui Solomon.

de tip „umanist”. Dar îmi pare că a rezuza linia moralistilor clasici, antici și moderni, în care cu toată modestia încerc să mă înscriu, este un punct de vedere foarte limitativ în ordinea inteligenței. În considerațiile mele despre bunul simț, în special „ca paradox”, eu încercam tocmai să scutur puțin clișeele accepțiunii comune și, iertați-mi cutezanța, chiar și pe cele ale tratatelor de psihologie. Ignoranță sau amnezie, nu știu să fi întîlnit nicăieri distincția, care-mi pare fundamentală, între bunul simț și simțul comun. În limbile engleză și germană nu există un termen adecvat pentru bunul simț; în engleză nu avem decît *commonsense*, iar în germană *Gemeinsinn* și *gesunder Menschenverstand* care înseamnă același lucru. Inteligența artificială, chiar (sau mai cu seamă) „acoperind”, cum spune d-l Andreescu, „extraordinarul teren al activităților cognitive superioare”, are dezavantajul de a fi infailibilă. Inteligența naturală are tocmai avantajul de a NU fi infailibilă, ci umană. Rulul inteligenței nu e numai „cognitiv”, ci și comunicativ. Inteligența artificială, chiar înzestrată cu memorie, nu poate avea experiență umană, nici indoieli, nici relații personale. Oricît de sofisticată (și tocmai de aceea), ea nu poate fi decît auxiliară. Are totdeauna dreptate și niciodată bun simț. Ea nu poate fi defel, ca abatele Jérôme Coignard: „d'un docte entretien, d'un commerce agréable, abondant en rians propos et en belles maximes”.

P.P.S. – Să-mi descarc sufletul. A asocia nu înseamnă a echivala. Episcopul Tökés constituie cu Funar, ca să zic așa, „funcțional”, un cuplu de „turbați”, care apar, simultan sau alternativ, ca manipulați de un meșter păpușar, așa cum am spus. D-l Andreescu îl caracterizează: „Afirmațiile episcopului sînt expresia unei minii necontrolate; simultan o gafă și o premeditare obtuză”. Exact ce vedem și la Funar. Altfel, evident, sub raportul calității, diferența este enormă. Mai întîi aspect fizic. Apoi cultura, în orice caz cultura biblică, fără de care, pentru un european, nici nu există adevărată cultură, oricîte alte cărți ar fi citit. Probabil și gustul artistic (nu ar fi greu). Imediat după Decembrie 1989 am exprimat public entuziasmul pentru insurecția izbucnită din solidaritate româno-maghiară, sub semnul unui slujitor al Bisericii. Am întîmpinat, în februarie 1990, la aeroportul Orly, delegația românească din care făcea parte pastorul Tökés, cu care m-am îmbrățișat. Știu și eu că episcopul are critici virulente în UDMR. Acesta nu e un argument împotriva a ce spuneam eu, mai curînd dimpotrivă. Supără cuvîntul „turbat”? Dar „obtuze” e mai amabil?

EDITURA RAO

Virginia WOOLF

Anii

Traducere din limba engleză de Frida Papadache, 396 pagini, 8.000 lei

Cel de-al doilea titlu din cadrul seriei de autor Virginia Woolf este un roman de familie, dar, mai ales, o atentă și sensibilă disecare a unor universuri interioare. Gîndurile și sentimentele personajelor evoluează pe un ax temporal marcat în titlul capitolelor și pe fundalul unui oraș mitic, descris cu minuțiozitate, care este Londra de la cumpăna dintre veacuri.

VIRGINIA WOOLF

Anii

Cartile noastre pot fi procurate adresîndu-vă direct editurii: C.P. 37-198, București.

CRONICA MELANCOLIEI
ILEANA MĂLĂNCIOIU

In memoriam Ion Negoșescu

Revista *Contrafort* a publicat nu demult un portret literar al lui Ion Negoșescu, semnat de doamna Irina Eliade, în care pot fi văzute cu ochiul liber atât mina unei fine prozatoare, cât și antenele speciale ale acesteia pentru rafinamentul și excentricitatea devenită deja clasică a celui evocat. Ceea ce m-a contrariat totuși la acest text bine scris a fost sentimentul pe care mi l-a dat că nouă, celorlalți, subiectul în discuție ne-ar fi interzis.

Să ne întoarcem însă la Ion Negoșescu, pe care, să nu-i fie doamnei Eliade cu supărare, dar l-am cunoscut și eu, într-o zi oarecare. Cred că era prin 1969, după ce își începuse din nou viața de scriitor și că poate ne-am întâlnit, într-un fel, într-un se-n-tîmplat să facem fiecare câte un experiment, avînd ca punct de plecare același model. Mai precis, el își publicase cartea sa despre Eminescu și se afla în atenția tuturor, iar eu încercam să reiau marea experiență eminesciană cu umilință, ca ultimul versificator.

Ușor contrariată de faptul că teribilistul Nego nega antumele dinspre postume, eu mă încapăținam să cred mai departe că tot plecînd de la *Melancolie* se mai poate face un pas înainte în poezie. Fără prea multă încredere că ar fi momentul prilioc pentru ceea ce încercam să propun, am publicat atunci câteva dintre acele poeme (cuprinse ulterior în *Imina regi-nei*) și așteptam să mă strivească sub disprețul său cine știe ce articule de duzină ca să depășesc etapa aceea și să mă pot gândi ce-o să mai vină. Tîm mîntie că mă aflam la Casa Scriito-

rilor (în gura cititorilor) cu Virgil Mazilescu (cărui încă îi aud uneori vocea aceea albă ce făcea un poet modern din Mihai Eminescu). Plecînd de la neîncrederea funciară a oricărui bărbat în orice femeie care se apucă să scrie, Robescu a venit rîzînd și mi-a spus că s-ar putea să fiu totuși un mare talent dacă l-am făcut pe în-suși Negoșescu să mă citească atât de atent. Epuizîndu-și ironiile cu care mă obișnuisem, mi-a dat să citec un text entuziasmat al lui Nego despre cele câteva poeme pe care cu greu îndrăznisem să le scot în lume.

Comentariul său neașteptat a marcat într-un fel toată evoluția mea de după aceea și începutul unei prietenii literare. Nu întîmplător, acel 23 August pe care el l-a ales în mod deliberat pentru sinucidere a reprezentat și pentru mine un punct de răscruce de la care am început să văd lucrurile altfel decît pînă atunci. Oricum, scurta perioadă de liberalizare se încheiase demult și se încheiase și experiența mea eminesciană. Scrisesem deja volumul *Ardere de tot*, care inițial se chema *Exodul*. Deși acest titlu avea sensul pe care îl are în Biblie, el fusese interpretat ca o trimitere la exilul ce începea să ia proporții și a făcut ca volumul să stea peste doi ani la cenzură.

După scrisoarea sa către Goma, cînd Ion Negoșescu a fost șantajat și determinat astfel să plece din țară, sentimentul că tăcerea noastră e vinovată a devenit acut și am simțit nevoia implicării. Întîmplarea a făcut astfel încît o dată ca schimbarea radicală prin care a trecut scrisul meu să

aibă o legătură cu un text al său, care de data aceasta nu mă mai privea numai pe mine.

În 1979, călătorînd pentru prima oară în Occident, ne-am întîlnit la Festivalul de poezie de la Knokke.

Ieșînd din zona neagră pe care o străbătuse, își redobîndise humorul și seninătatea și întîlnirea cu el pe țărmul Mării Nordului a constituit o bucurie de zile mari. Îmi amintesc că nu aveam nici o centimă în buzunar și lui, care nu era cu mult mai bogat, i s-a părut de neconceput să fiu la doi pași de Brugge și să nu pot să văd și eu această Veneție a Nordului. Așa că m-a urcat aproape fără voia mea în primul tren care mergea într-acolo. Am umblat cît ne-au ținut picioarele, ascultînd cum *Okeanos se plînge pe canatură...* iar apoi ne-am dus la muzeul Memling, care mi-a rămas în amintire ca unul dintre cele mai frumoase muzee posibile.

Cu cîțiva ani mai tîrziu, fiind invitată pentru cîteva zile la Universitatea din Heidelberg, am aflat de la Sami Damian că Ion Negoșescu a cerut azil politic și că, realizînd astfel despărțirea cu adevărat de țară, trece printr-o profundă criză morală. I-am expediat la Bonn ultima carte care îmi apăruse și i-am comunicat adresa și numărul de telefon. A sunat imediat ce a primit mesajul meu și cred că am vorbit mai mult de o oră. Mai exact, l-am ascultat, neîndrăznînd să-l interrup. Era bucuros ca un copil că m-a găsit. Mi-a spus că, după ce a făcut cererea de rămînere în Germania, a avut sentimentul cîmplut că și-a tăiat brusc toate legăturile; că nu-l va mai căuta nimeni și că nu va mai putea vorbi cu noi ca înainte.

Ștîndu-i disperarea de atunci, entuziasmul lui din 1989 nu m-a surprins și am fost convinsă că se va întoarce definitiv în țară. Dar împrejurările au făcut ca iluziile lui, ca și ale noastre, să fie pierdute. După ce a murit, m-am gândit că poate sîrșitul ar fi venit oricum, dar mi-a părut îngrozitor de rău că a părăsit lumea atît de dezamîgît.

Ulterior, s-au spus multe lucruri laudative la adresa lui, dar de înțeles poate că nu l-a înțeles pînă la capăt decît neînțelegătorul de Paul Goma, care gîndise cu mult înainte postcomunismul nostru în toate detaliile lui și – avînd în vedere amnezia la români – știa ce avea să se întîmple.

Citînd *Straja dragonilor*, care constituie într-un fel ultima sa spovedanie, m-a obsadat îndelung dorința lui Ion Negoșescu de a fi în conformitate cu sine pînă la capăt, oricît de mult ar contraria lumea. Prin această confesiune (nu mai puțin șocantă decît *Cartea de vise* a lui Swedenborg, care ne arată cît de greu pot atîrna în balanță obsesiile unui om, chiar atunci cînd drumul său merge către sfințenie), lui Nego îi reușește un lucru deosebit de dificil. El ne spune tot ce se poate spune (și încă ceva pe deasupra) despre existența sa intimă, fără să cadă nici o clipă în vulgaritate. Dacă pe marele păcătos al lui Dostoievski stilul îl trădează, făcîndu-l astfel să nu se poată mîntui, spovedania de aici se salvează tomai prin stil. Comentînd această carte greu de comentat, au greșit și cei care s-au aplecat asupra unui astfel de text fără să se lepede de propria lor vulgaritate, și cei care s-au apropiat de el cu un exces de pietate. Mărturisirea lui Nego nu este a unui păcătos care caută mîntuirea, ci a unui revoltat și a unui orgolios care nu violentează pentru a lua act de diferență și a ține seama de ea. De aceea, nimic nu este mai străin de el decît ideea de a se institui ca model. Rob al esteticului și al unei exacerbate conștiințe de sine, dacă ar fi fost pus să-și exprime ultima profesiune de credință, ar fi putut să spună cu humor: eu rămîn ce-am fost, ex-centric. Știu că trăgînd această concluzie după mărturisirea sa atît de greu de dus pînă la capăt fac un păcat, dar inclin să cred că estetul Nego (care a fost luat din eroare cînd drept un mare păcătos, cînd drept un sînt) m-ar fi iertat.

TEATRUL „LUCIA STURDZA BULANDRA“

Șase personaje în căutarea unui autor

de Luigi Pirandello
Regia Cătălina Buzoianu

Prin excelentă creatoare de viziuni scenice, Cătălina Buzoianu a fost dintotdeauna atrasă de opera lui Pirandello, care susține că „piesele se nasc din imagini vii“. Montîndu-i în 1988 piesa testamentară *Uriașii munților*, ea a tatonat posibilitatea de cunoaștere umană în condițiile în care toposul gîndului coincide cu cel al mirajului teatral. Reprezentînd *Să îmbrăcăm pe cei goi* în 1978 într-o manieră arhitecturală, a desfășurat o analiză retorică a cauzelor și efectelor, reale și aparente, celebrînd triumful Vieții asupra Formei, dar și triumful Personajului asupra Autorului. Atacînd acum *Șase personaje în căutarea unui autor*, Cătălina Buzoianu izbuteste să afirme triumful Artei asupra Vieții, triumf deopotrivă al Autorului și al Regizorului. Al Cătălinei Buzoianu personal, cea care tocmai a părăsit patul procustian camilpetrescian pentru a pune ordine preț de un spectacol în haosul pirandellian.

Scena deschisă a Sălii „Caragiu“ a devenit (și cu aportul scenografei Lia Manțoc) loc ideal pentru figurarea labirintului existențial care dilată vidul lăuntric la dimensiunea golului din jur. Un perfect efect de *mise en abîme* pentru structura declarată de „teatru în teatru“. Cu ironia de rigoare, se subliniază de la început că se repetă chiar o piesă de Pirandello, amendîndu-se plitcul, convenționalismul, artificialitatea operei, intitulată generic de către părintele ei „Mășți goale“. Persiflarea pare să se fi consumat pe culmile ridicolului, încurajat de un regizor ce jonglează cu *umorismul* pirandellian – semn al falimentului generalizat. În acordurile unei delicate muzici de pian (executată cu bine cunoscuta-i virtuozitate de

creatoarea ei, Dorina Crișan Rusu), planul superior al spațiului de joc se animă. Într-o lumină galbuie, siluete negre schițează pașii unui balet oniric (coregrafia Adina Cezar). Chipul autorului e proiectat drept fundal, sugerîndu-se astfel însuși travaliul creației în sfera subconștientului. Umbrele ficțiunii – de fapt, crîmpeie de biografie proprie – vor cobori în arena scenei să se confrunte cu ipoteticele dubluri „reale“, actorii.

La început indignați de această inopinată intruziune, artiștii sint mulțumiți că pot părăsi arida „lume de hîrtie“ (materializată în costume guignolești) și pot asista – mai întîi cu indiferență, apoi cu interes și curiozitate – la zbulciumul dramatic al personajelor teribil de vii ce-și caută tipar. În speranța unui doar intuit proces taumaturgic.

Tatonarea devine spectaculoasă tocmai pentru că, în ciuda asemănării fizice, perechile de eroi și eroine nu-și corespund și acceptă cu greu distribuirea rolurilor. Evidenței i se opun diferențierile psihice, experiența trăită nemijlocit neputînd echivala cu talentul din raza reflectoarelor, care pâlzește instantaneu. Clocotul fluxului vital refuză să fie captat în scris, deși se încheie între părți un contract în acest sens. Într-un contrapunct sarcastic – ce reduce cinematograful (considerat de Pirandello formă degradată a artei teatrale) la scenariu de film –, apar proiectate pe pînză fragmente de dialog. Această revenire mediată la text închide cercul disputei dintre realitate și mimesis. În mod paradoxal, confirmîndu-se faptul că reprezentăția efemeră este cea care asigură perenitate textului dramatic.

Pe parcursul decantării esențelor prin reciproca reflectare în oglinda sufletului, actorii își vor apropia personajele făcînd trup comun. Astfel încît, la momentul limită al întîlnirii cu moartea, urletul disperării este unanim. Misterul cunoașterii a fost înfăptuit, realul a fost pătruns prin adîncirea în ficțiune. Au făcut posibil acest lucru interperții, cele două entități ale demonstrației, dispersați într-o sumă de individualități creatoare, cupluri obligate să joace în chei înalte de falset involuntar și respectiv veridic patetism emoționant. Lovacitatea Regizorului cu veleități autoriale și impoanța directorială este strălucit susținută de Horațiu Mălăele (excelentă ideea de a apela la acest actor special, care conferă savoare tragicomică întregii montări, biciuînd-o cu umorul său caustic foarte bine temperat). La antipod, mușenia Băiatului – Vlad Zamfirescu, incremenit într-un strigăt expresionist. Morga emfatică a Primului interpret – Ion Besoiu e contrabalansată de onorabilitatea coruptă a ipocritului Tată – Virgil Ogășanu. Infatuarea și superficialitatea Actriței de dramă – Valeria Ogășanu se află la concurență cu tragismul statuar al Mamei – Mirela Gorea. Capriciilor mondene ale Primei interprete – Adina Cartianu i se opune dinamismul tensionat și exploziv al Fetei vitrege – Diana Dumbravă. Eleganța detașată a Junelui prim stă față în față cu disprețul îndirjit al Fiului – Zoltan Octavian Butuc. Candoarea graciei Ingenuie – Oana Tudor înfîlnește inocența pură a Feteițe – Mădălina Vlădescu. Disponibilitatea juvenilă a Dunei – Lucia Mara e luată prin surprindere de grotescul enorm al Madamei Pace – George Ivașcu. Pentru a echilibra la rampă nebulnia și rațiunea, mai există și un trio în care burlescul tandemului gimnast al Regizorului de culise (Petre Lupu) și Mașinistului (Marius Săvescu) e secundat de gravitatea Sufleurului (Mihai Cibu), desemnat să transleze pe hîrtie inefabilul ecou al cuvintelor reverberate de un hohot de ris. Bergsonian, desigur, căci – nu trebuie uitat – piesa a fost concepută la începutul secolului XX, o dată cu teoria einsteiniană a relativității.

IRINA COROIU

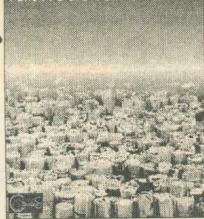
CRONICĂ DE CARTE

mașina de
fabricat fantasmăANDREI
CORNEALa demontat
utopii

ANDREI CORNEA

„Mașina de fabricat fantasmă“

Editura Clavis, București, 1995, 224 pagini, 4.400 lei

Inconfortul de la mijloc

Farmecul, dar și primejdia continuă a editorialistului rezidă în obligația prinderii „sur le vif” în insectar a realității. Politologul de meserie deține uriașul atu al legitimității definitive a crezului printr-un tom savant, o teorie structurată și coerentă, sau o atitudine fundamentală, astfel încât orice reacție de moment este automat racordabilă la viziunea (sistemul) originară. Editorialistul, dimpotrivă, este obligat să reacționeze rapid la înfinitatea de elemente contradictorii, adaptându-se din mers la antinomii în lipsa unui plan de autoreferință prelabil structurat și omologat ca atare. De aici și riscul propriilor contradicții, fiindcă, în politică, negrul de azi devine albul de mâine, și viceversa: când ai fost tu cel adevărat? Întrebă cititorul, când susținea un partid cu fervori monarhistice, sau acum, când te declari republican? Obligat să-și prezinte perspectiva fundamentală numai fragmentat, în funcție de un eveniment sau altul, editorialistul, spre deosebire de politologul atitrat, își vede adeseori bruscate credințele, dacă nu cumva e obligat să și le malformeze singur, din rațiuni conjuncturale. Ceea ce sprijini azi te poate dărâma poimîine, iar dacă ții la imparțialitate, vei fi invariabil la mijloc. În fine, dacă mai ai și un stil agresiv, dacă nu cultivi căldicelul și abordezi tonul radical, avînd în plus și principii (cuvînt fatal în politică), atunci ești pierdut de-a binelea.

Cam așa stau lucrurile cu Andrei Cornea. Pentru alde *România mare & Co.*, numele său e demult înscris, încă de la primele articole, pe lista neagră a trădătorilor de țară, a vînzătorilor de Ardeal, a „năimiților UDMR”, a (vorba anilor '50) „lacheilor imperialismului” (văd că la faimoasa sintagmă „viperele lubrice” au renunțat). Dar și în cuprinsul Opoziției textele lui sînt adesea receptate ca o nucă (de ciment) într-un perete (de carton). A fi editorialist în plin suprarealism politic și social-economic; a susține „totalitar” cauza minoritară (indiferent că-i vorba de minorități etnice, religioase, profesionale, sexuale etc.) și a veșteji sistematic instinctualitatea dictatorială a Majorității; a proclama supremația liberalismului economic, a individualismului social-benefic, rolul esențial al societății civile și al spiritului critic radical, sfîdînd orice lozincă și orice așa-zisă „rațiune” (de stat, sau de moment), dar a taxa fără cruțare și la tot pasul toate deciziile partidelor care sprijină, măcar teoretic, toate aceste idealuri; a vituperă deopotrivă la adresa populismului și elitarismului, a spiritului gregar, dar și a liderilor; a nu acorda, din principiu, nici o dreptate „vocii mulțimii” și a exalta excepția tocmai într-o vreme

ucigătoare de excepții și alterofobă pînă la Dumnezeu (nu doar la noi, ci pretutindeni) – apoi asta e un fel de a juca la ruletă cu marchizul de Sade, lipindu-ți singur eticheta de masochism.

Iar cine l-a văzut vreodată pe Andrei Cornea scriind în redacția „22”-ului înțelege ce va să zică asta. Subțirel dar ațos, crîncen la privire și chinuindu-și barba în toate felurile cu degete vibratile, scuturat de puseuri colerice, mormăind ininteligibil formule invariabil radicale, instalat într-un inconfort fabricitar, Andrei Cornea e tot ce se poate mai... ne-platon. Pentru o privire sceptico-jovală

Curriculum vitae

Născut în 1952 la București, Andrei Cornea (fiul universitarului și istoricului literar Paul Cornea) a absolvit în 1976 istoria și teoria artei și în 1980 filosofia clasică, la București (doctoratul în filosofie – 1994). Între 1976–1987 a lucrat ca muzeograf la Muzeul Național de Artă, apoi a fost cercetător la Institutul de Istoria Artă (1987–1990), trecînd în 1990 la Institutul de Studii Orientale „Sergiu Al-Gheorghe”. Publicist comentator la „22”.

Pînă să intre, adînc și vijelios, în jurnalistică politică de la „22”, numele său strălucise exclusiv în elita clasicștilor, grație traducerilor din Platon (*Republica*, *Philebos*) din seria editorială concepută de Noica, dar și a istoricilor de artă, prin volumele *De la portulan la vederea turistică*, 1977, *Primitivii picturii românești moderne*, 1980, *Forme artistice și mentalități culturale în epoca romano-bizantină*, 1984, în special *Scrieri și oralitate în cultura antică*, 1988 (comentat cu legitim interes la vremea aceea, inclusiv în lumea propriu-zis literară) și *Penumbra*, 1991.

Cu acest curriculum vitae și cu tradiția universitară a familiei, Andrei Cornea ar fi putut face acum figură de tînăr savant în Occident, ceva de genul V.I. Stoichiță – Toma Pavel, să zicem, asigurîndu-și o carieră de nobil visiting professor, membru în comisii internaționale, fundații de artă, în comitetele redacționale ale revistelor europene de specialitate ș.a.m.d. El bine, nu! Cu toate că o recentă apariție la *Humanitas* (*Platon. Filozofie și cenzură*) mărturisește din plin pofta și priceperea în academism hermeneutic a autorului, Andrei Cornea s-a impus în vîltoarea mediatică prin editorialele politice din „22”, prin dezbaterile de la TELE 7abc etc., preferînd nisipul arenei și nu lustrul catedrei, reflectoarele și nu veioza, funia funambulului și nu fotoliul de spectator. Ceea ce vorbește de sine despre natura sa de luptător, gustul pentru risc, neastîmpărul fînciar, patosul autodefinirii prin acțiune și slujirea unei cauze fie și în (sau: mai ales în) disperare de cauză.

și excesiv de tolerantă, e tot ce poate fi mai admirabil, dar și mai de compătimit, totodată. Andrei Cornea nu are natura flegmatică a lui Cristoiu, nici oratorismul sagace al lui Paler; e departe de meandrele atotcomprehensive (chit că acide) ale Elenei Ștefii, ca și de ludicul doar aparent îngruntat din textele lui Mircea Mihăieș, dar și de subtilitatea de politician cu vedere transnațională a Alinei Mungiu. Nu e artist la fibră și panteră la idee, ca Patapievic, dar nici spătos în politicele și gros la intenții, ca Horia Alexandrescu. Nu are răceala de analist, iar febrilitatea-n expres, pe citeva idei, îl poate duce-n fixism și-n manie reduționistă.

În fine, un paradox: stilistic, scrisul lui Andrei Cornea ar merge, cred, mai degrabă la un cotidian de tiraj decît la un săptămînal analitic. Elitar, în fond, scrisul lui e incisiv, are directețea impactului șocant prin care „cititorul comun” poate fi atras (și convins) la orice idee.

Rezumat cu dilemă

Scriind în „22” despre o culegere de articole publicate-n „22”, nu am de ce să insist pe conținut. Fidelii revistei vor regăsi aici multe din piesele de rezistență ale autorului: „Escrava Isaura” (8 iun. 1990), exemplar prin calitatea monturii, siguranța veridictului și echilibrul de tonalitate (deloc patetic, dar nici prea rece-constativ etc.); „Cine guvernează România?” (22 iul. 1993) și „Comuniștii – constructorii ai capitalismului?” (16 febr. 1994) care analizează directocrația de la noi, ființele amfibii care sînt directorii-patroni, un fel de capitalism socialist, construct hibrid menit a genera clasa de mijloc și a prezerva bogăția națională la interior, de unde și concluzia autorului: „pe de-o parte o asociere, chiar o indistinție voită între proprietatea publică și cea particulară, și pe de altă parte protecția statului, prin intermediul cointeresării economice a unor funcționari publici importanți”; „Depinde...” (18 mai 1994) și „Zaiub la români” (14 ian. 1993), elocvente pentru genul de ironie seniorială, nervoasă însă glacială, a autorului, cultivator, de altminteri, asiduu al sofist-

la majoritatea analizilor vieții noastre politice se poate detecta, din 1990 încoace, o progresivă și îndreptățită deradicalizare (de ton, dacă nu și de atitudine), la el lucrurile par a se petrece invers; a se compara, de exemplu, „Libertatea fricii”, text din 2 mart. 1990, cu „CDR în criză” (15 iun. 1994). Tot mai des colericul ia locul diplomației comprehensive.

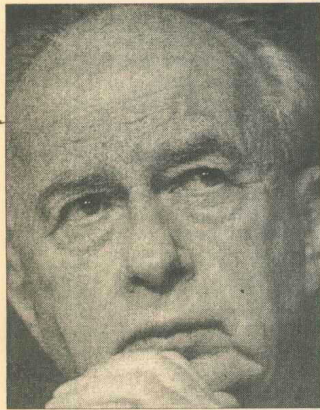
Marea dilemă la Andrei Cornea o reprezintă, pentru mine cel puțin, absența planului referențial, a contextului estic și chiar mai larg. Pleidînd necondiționat pro-minoritarist, el este ispitit la tot pasul să atace specificul majoritar (sintagme precum „inconștient colectiv”, „psihism colectiv”, „inconștient popular”, „mentalitate populară” etc. apar frecvent aici). Or, ca să dăm un exemplu, toate caracteristicile statuate de Andrei Cornea ca fiind exclusiv românești (v. p. 182) sînt în fond realități psiho-sociale universale. Iată: „Majoritatea poporului român vede în reformă apariția unor imense inegalități economice și sociale (...) Pentru lucrătorii industriali, o problemă fundamentală rămîne șomajul și frica de privatizare (...) Românii tind să vadă în avere, și mai ales în cea obținută rapid, un păcat și chiar un furt. Idealul foarte multor români pare să fie o mică proprietate imobiliară și o slujbă cu remunerație fixă care să asigure un trai decent, fără vreun efort exagerat (...) Mulți români îi privesc pe străini cu suspiciune, ceea ce nu-i împiedică să fie extrem de interesați de propria lor bună imagine în ochii acestora”.

Ei, nu sînt toate cele de mai sus caracteristici etern și universal valabile? Nu doar la ruși sau la greci, la polonezi sau la africani, dar să ne gîndim numaidecît la recente greve din Franța, ca să nu mergem mai departe. Toate punctele de mai sus constituibile – oriunde – apanaul Majorității; că se ajunge prin specularea acestor date la mediocrație, asta-i altceva. Tocmai din acest reduționism vine marele risc de a fi răstălmăcit, ori de a rămîne necitit, al lui Andrei Cornea. (Să fiu cinstit: din contextul citat mai sus, am omis o frază, care, cel puțin de occidental, ne separă: „românul preferă să trăiască mediocr, dar «boem», decît să muncească intens pentru un venit mai substanțial” – deși nici chiar aici generalizările pripite nu fac bine.)

Puterea-n context a realităților autotone l-ar scuti, ziceam, pe de-o parte de acuzele tendențioase, pe de altă – de automalformare și fixism. În orice caz, *know-how*-ul „mașinii de fabricat fantasmă” a venit la noi întotdeauna din import, în vreme ce talentul demontării fantasmelor l-am exportat (citește: exilat) cu prea mare plăcere...

DAN C. MIHĂILESCU

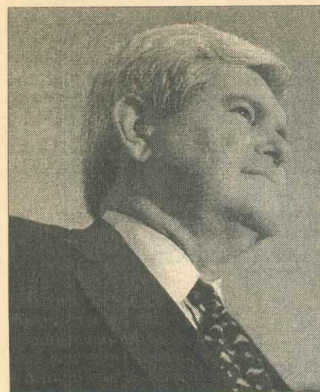
Această carte se poate cumpăra prin comandă, trimițînd contravaloarea în contul Editurii Two and two, nr. 402302096427 Bankcoop, Filiala Piața Romană, plus taxele de expediere contra ramburs. O dată cu trimiterea banilor în cont, doriții sînt rugați să expedieze la redacția revistei „22”, pe numele Ana Istrate, o copie de pe chitanța conform căreia banii au fost vărsați în cont, numele și adresa unde să li se expedieze cartea. De asemenea, se poate cumpăra și de la sediul redacției.

Oriental
Mijlociu
Yitzhak Rabin

Asasinarea unui aducător de pace a buimăcit întreaga lume și a dezvăluit o schismă într-o națiune tensionată

La 73 de ani, fostul prim-ministru al Israelului, Yitzhak Rabin, câștigase deja lauri gloriei ca luptător pentru independență, ca erou al Războiului de 6 zile (în 1967) și ca ambasador la Washington. Yitzhak Rabin a apărat granițele statului Israel și a obținut furnizarea armamentului care a permis țării sale să supraviețuiască în timpul celor cinci decenii de luptă cu națiunile arabe. S-a aflat, de asemenea, în poziția neobișnuită de a negocia cu adversarii ceva ce fusese deja câștigat. A fost conștient de riscurile de împărțire a Pământului Sfânt, care ar fi putut compromite securitatea colonilor din teritoriile ocupate, slăbind solidaritatea poporului evreu. Dar Rabin a făcut-o. A avut atât de multă convingere în toate acțiunile sale, încât a devenit un adevărat partizan al acordului de pace cu palestinienii, socotindu-l cea mai bună soluție pentru Israel. Acțiunile sale au atras după sine insulte și amenințări din partea evreilor de dreapta, care au devenit din ce în ce mai dure și au culminat cu asasinarea sa.

SUA
Newt Gingrich

Omul care poate reconstrui America

Purtătorul de cuvânt al Camerei Reprezentanților s-a găsit în mare încercătură la acest sfârșit de an, în timpul dezbaterilor asupra bugetului. Acest lucru nu e surprinzător pentru ci-

Oamenii anului 1995

- după revista Time -

neva a cărui carieră a însemnat o serie de experiențe „aproape mortale”. Într-un conflict etnic și dispute bugetare, lui îi revine cea mai mare responsabilitate în „revoluția” pe care a declanșat-o. Gingrich a declarat: „În primul rînd, ne-am ținut de cuvînt și am orientat politica în direcția promisiunilor făcute în Contractul cu America. Încercăm să avem o conversație matură cu poporul american. În al doilea rînd, cred că am schimbat radical modul în care sînt dezbătute problemele americane. Acum este un adevărat consens, care va echilibra bugetul. Important este să știi exact ce și cînd trebuie. Nu se gîndește nimeni să mărească taxele. O creștere a taxelor, precum cea impusă de Clinton în 1993, ar fi imposibilă acum”.

În ciuda opiniilor lui Newt Gingrich, statisticile spun că mai mult de jumătate dintre americani îl dezaproabă.

America Latină
Ernesto Zedillo

S-a luptat să mențină mișcarea de reformă în America Latină

Ernesto Zedillo Ponce de León a fost ales președinte al Mexicului acum 14 luni, în urma asasinării misterioase a lui Luis Donaldo Colosio, principalul candidat la președinție.

Asia
Lee Teng-hui

Conducătorul a cărui vizită în America a provocat desfășurări de forță ale Marinei Militare Chineze

În cei 7 ani de cînd Lee Teng-hui este președintele Taiwanului, țara sa a făcut mari progrese în procesul de democratizare. Pe plan economic, Taiwanul a devenit unul din pionii principali ai pieței monetare internaționale, avînd ca rezervă valutară aproximativ 90 milioane dolari.

O parte din acești bani (4,5 milioane dolari) au fost folosiți de actualul președinte taiwanez pentru o puternică campanie de lobby în SUA, în încercarea sa de menținere a Taiwanului separat de „patria mamă” - China. În 1995, Lee Teng-hui a efectuat o vizită neoficială la universitatea la care a studiat - Cornell University -, în timpul căreia a reușit să deschidă o breșă în relațiile diplomatice dintre Taiwan și Casa Albă. Declarațiile oficiale făcute cu prilejul acestei vizite au fost pe cale să declanșeze un scandal internațional cu China, incident din care Taiwanul a ieșit învingător, opinia publică fiind de partea acestuia.

Zedillo s-a bazat pe NAFTA (Acordul Nord-American pentru Liber Schimb) în speranța că va putea să redrezeze economia mexicană. Dar investitorii străini, neavînd încredere în cabinetul său și în prognozele acestuia cu privire la programul de reforme, s-au retras masiv, ceea ce a dus la o puternică criză economică.

Anul 1996 va fi hotărîtor atît pentru președintele Zedillo, în încercarea sa de a duce la bun sfîrșit procesul de reformă, cît și pentru întreaga Americă Latină, care urmărește cu mult interes rezultatele reformei din Mexic.

Africa
Ken Saro-Wiwa

Scriitorul care i-a sfidat pe conducătorii nigerieni a mers la eșafod și a devenit martir în cea mai democratică și cea mai puternică țară a Africii Negre

Un tribunal militar nigerian l-a acuzat pe Ken Saro-Wiwa de incitare a mulțimii la crimă, dar acuzația cea mai gravă pare să fi fost atragerea atenției opiniei publice internaționale asupra drepturilor minorității Ogoni din Nigeria. Acțiunile sale discreditau militarocrația coruptă a Nigeriei, dar puneau în pericol și veniturile provenite din exporturi ale bogatului stat african.

Europa
Slobodan Milosevic

Făcînd presiuni asupra sîrbilor bosniaci, președintele Iugoslaviei a ajutat la terminarea unui război început chiar de el

Slobodan Milošević, 54 de ani, președintele Iugoslaviei, este considerat ca fiind unul din principalii inovatori de incitare la epurările etnice din fosta Iugoslavie. Născut în Muntenegru, Milošević a fost un discipol credincios al lui Tito - pînă la moartea acestuia, în 1980. Ca președinte al Serbiei, Milošević a militat pentru „Marea Serbie”, purtînd un război aspru, dar de scurtă durată, cu noul stat Croația, alimentînd totodată animozitățile etnice din Bosnia. Milošević a trimis sîrbilor bosniaci arme, bani și experți militari, a încurajat tacit milițiile sîrbe bosniace în masacrele împotriva civililor musulmani.

Dar cum în 1995 Statele Unite s-au împotmolit în procesul de pace din Bosnia, Milošević a devenit indispensabil pentru încheierea războiului. „Măcelarul din Balcani” de altădată a devenit „generalul aducător de pace”.

Adaptare după Time
de Laura Toma

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista „22” achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12: (pentru dolari în contul 4020253230, pentru mărci în contul 4020253231, pentru franci francezi în contul 4020253235, pentru franci elvețieni în contul 4020253233, pentru lire italiene în contul 4020253234) sau (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec (money order) pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

	1 an	6 luni	3 luni
- Europa occidentală:	80 \$	40 \$	20 \$
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
- Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 \$	20 \$	10 \$
- Israel	60 \$	30 \$	15 \$
- SUA, Japonia, Australia:	100 \$	50 \$	25 \$

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista „22” anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Redacția: GABRIELA ADAMEȘTEANU (redactor-șef); RODICA PALADE (redactor-șef adjunct); ANDREI CORNEA (publicist comentator); HORAȚIU PEPINE (șef secție politic); OANA ARMEANU (șef secție social); CEZAR PAUL-BĂDESCU (secretar general de redacție); DIANA TURCONI (social); DAN PERJOVSCHI (grafician); ALEXANDRU CIRIP (tehoredactor); GEORGETA DUCMAN (secretar de redacție); RADU DOBÂNDĂ, LUCIAN PIUCĂ (corectori); MIRCEA IONESCU (șef serviciu difuzare și publicitate); CONSTANTIN SATALLA (difuzare); IULIAN STOIAN (procesare text); MIHAELA CUCU (publicitate).

Rubrici permanente: ILEANA MĂLĂNCIOIU (eseu), N.C. MUNTEANU (comentariu politic), ILIE ȘERBĂNESCU (comentariu economic), RALUCA STROE-BRUMĂRIU (Parlament), MARIAN CHIRIAC (săptămîna politică), CEZAR BALTAG, HARI KULLER (istoria religiilor), DAN C. MIHĂILESCU (cronică literară), MAGDA CĂRNECI, ERWIN KESSLER (cronică plastică).

Correspondenți: IOAN MUȘLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timișoara), DINU MIHAIL (Chișinău), ION MIRON DAMIAN (Paris), ADRIAN NICULESCU (Milano).

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, MIHAI ȘORA, GABRIEL ANDRESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI.

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22”. Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele nepublicate nu se restituie

ISSN-1220-5761